

POČECI IZOBRAZBE DOČASNIKA HV-a U DOMOVINSKOM RATU

Ante Nazor

UDK: 355.5(497.5)"1991/1995"
355.23:371(497.5)"1991/1995"

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 5.7.2004.
Prihvaćeno: 10.12.2004.

Sažetak

Kako se Hrvatsko vojno učilište (HVU), unutar kojeg je formirana prva posebna Dočasnička škola HKoV, razvilo iz Časničkog centra HV-a u Zagrebu, najveći dio rada posvećen je tečajevima za časnike i dočasnike (vrijeme održavanja tečajeve, NPP-i) i problemima (organizacijskim, kadrovskim, materijalno-tehničkim) s kojima se Centar suočavao u prvom razdoblju izvođenja nastave (od veljače do rujna 1992., odnosno do početka tromjesečne i šestomjesečne izobrazbe). Dakako, u radu će se biti spomenut početak organizirane izobrazbe dočasnika u centrima za obuku HV-a (studenj 1992.) te izobrazba dočasnika, koja se prema planovima Uprave za školstvo GSHV-a odvijala izvan ČCHV-a. U radu su korišteni izvori iz arhiva HVU (Časničke škole), odnosno ZZIO. Za stvaranje potpune slike početaka izobrazbe dočasnika HV-a (tijekom 1991. i 1992.) potrebno je pregledati i drugu arhivsku građu.

Ključne riječi: izobrazba, dočasnik, Časnički centar, Hrvatska vojska, polaznik, nastavni plan i program

Dočasnik sam, profesionalac i vođa vojnika. Kao dočasnik Hrvatske vojske svjestan sam svoje pripadnosti časnom koru znanom kao "kralježnica vojske".

Ponosim se svojim dočasničkim korom. Trudim se dati sve za dobrobit kora kojemu pripadam i za dobrobit moje Hrvatske, bez obzira na situaciju u kojoj se nađem.

Ne iskorištavam svoj čin i svoj položaj za osobnu sigurnost i materijalnu dobit. Stručnost je ključ uspjeha. Dvije dužnosti uvijek su u mojim mislima – izvršenje zadaće i dobrobit mojih vojnika. Trudim se biti taktički i tehnički stručan, jer sam svjestan svoje uloge dočasnika Hrvatske vojske.

Izvršavam ono što se od mene očekuje. Svaki vojnik zaslužuje učinkovito vođenje, a ja im to i osiguravam. Poznajem svoje vojnike, a njihove potrebe uvijek su ispred mojih. Stalno komuniciram sa svojim vojnicima i nikada ih ne ostavljam neinformirane.

Autor je diplomirao povijest i arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te magistrirao na Odsjeku za povijest istoga fakulteta.

Jesam i uvijek ću biti pošten i pravedan, i kada nagrađujem i kada kažnjavam. Časnici u mojoj postrojbi imaju moju maksimalnu potporu, što im omogućuje uspješno obnašanje zadaća na njihovoj razini. Svojom profesionalnošću zadobio sam povjerenje i štovanje kako svojih nadređenih tako i svojih podređenih. Lojalnost prema časnicima, prema kolegama dočasnici i prema vojnicima moje je pravilo, i nikada ne ugrožavam svoj integritet niti svoju moralnu hrabrost. Vježbam i podučavam samoinicijativnost poduzimanjem pravilnih postupaka u odsutnosti zapovijedi, jer vježbanje pojedinca kao vođe moja je zadaća. Nikada neću zaboraviti, niti ću dopustiti kolegama zaboraviti da smo dočasnici, profesionalci, vođe vojnika. Pozdrav domovini!

(Dočasnički kodeks)

UVOD

Sadržaj¹ Dočasničkoga kodeksa iz američkog *Vodiča za dočasnike kopnene vojske*, koji je, uz odobrenje Zapovjedništva kopnene vojske SAD-a za obuku i doktrinu (TRADOC), Ministarstvo obrane Republike Hrvatske prevelo i prilagodilo za namjensku uporabu u Oružanim snagama RH, otkriva ulogu i značaj dočasnika u suvremenom vojnom zanimanju.² Vojna praksa potvrdila je iznimnu važnost dočasničkoga kora. Od dočasnika se očekuje da bude najobučeniji, odnosno najvještiji i najsposobniji u svom odjeljenju. Vojnici moraju osjetiti da se u svakom trenutku mogu osloniti na dočasnika koji ih vodi, a njemu nadređeni časnici moraju dobiti pouzdanog partnera u izvršavanju svih postavljenih zadaća. Jer – ratovanje je timski posao, a dočasnik je vrlo važan dio ratnog tima. Uz obuku vojnika, njegova je zadaća da razvije kolektivni duh među vojnicima koje predvodi te da ih motivira na spremnost za brzi prelazak iz mirnodopskih u ratne uvjete i odlazak u borbu.³

Kvalitetna suradnja časnika i dočasnika preduvjet je uspješnog djelovanja svake vojske, pa se može reći da o sposobnosti dočasnika u vođenju svojih ljudi i njegovom razumijevanju i obučenosti da ispuni zadane ciljeve, u najvećoj mjeri ovisi i uspjeh provedbe vojne akcije koja je isplanirana u stožerima i ratnim kabinetima. Zbog toga je stvaranje tjelesno i stručno osposobljenih te domovini odanih dočasnika – “praktičara na terenu”, strateški interes svake vojske, pa tako i hrvatske, što je ujedno razlog zbog kojeg se osnivaju posebne škole za dočasnike. U izvršavanju zadaća

---

¹ Rad je planiran je kao uvodni članak za monografiju o radu Dočasničke škole HKoV u Domovinskom ratu (1991. – 1995.) u sklopu projekta “Izobrazba u HV tijekom Domovinskog rata 1991. – 1995.” Zahvaljujem kolegi dr. Damiru Jugu na pomoći u pronalaženju arhivske građe. Na pruženim informacijama zahvaljujem pukovniku Ivici Hrastoviću, bojniku Vladimiru Horvatu i bojniku Zdenku Bobanu.

² *Vodič za Dočasnike kopnene vojske*, MORH, GSHV, Sektor za obuku i školstvo, GSHV, MORH, Zagreb, 1996., 4.

³ *Vodič za Dočasnike kopnene vojske*, 18.

koje su postavljene pred vojsku odgovornost časnika i dočasnika je podijeljena. Časnici su odgovorni za zapovijedanje, postavljanje pravila i upravljanje vojskom, a dočasnici za provedbu dnevnih poslova u skladu s postavljenim pravilima. Časnici su usmjereni na uvježbavanje postrojbe koje vodi izvršenju zadaće, a dočasnici su usmjereni na uvježbavanje pojedinaca što je preduvjet za ostvarivanje zadaće. Časnici se primarno bave postrojbom kao cjelinom i operacijama postrojbe (taktikom, strategijom), a dočasnici se primarno bave pojedinačnim vojnicima i vođenjem timova. Časnici su usredotočeni na učinkovitost i spremnost postrojbe, a dočasnici osiguravaju da podređeni dočasnici i vojnici sa svojom opremom budu spremni za djelovanje kao učinkoviti članovi postrojbe. Časnici su usredotočeni na norme, uvježbavanje i profesionalni razvoj časnika i dočasnika, a dočasnici su usredotočeni na norme, uvježbavanje i profesionalni razvoj podređenih dočasnika i vojnika.⁴ Prema tome, uloga dočasnika u uvježbavanju pojedinaca za ostvarenje ukupne zadaće presudna je, pa se s pravom dočasnički kor naziva "kralježnicom vojske".

IZOBRAZBA HRVATSKIH DOČASNIKA DO DOMOVINSKOG RATA – OSVRT

Premda se već u antičkim vojskama javlja niže rangirani zapovjedni kadar, drži se da su tek slobodne najamničke vojske u XV. i XVI. stoljeću imale "čvršću unutrašnju hijerarhiju i podjelu zapovjednika na časnike i dočasnike". Već tada je zadatak dočasnika bio provođenje discipline među vojnicima s kojima su i provodili najveći dio vremena. Naime, dočasnički kadar bio je regrutiran među vojnicima i društveno potpuno odvojen od časnika. Organizirana izobrazba dočasnika započela je nešto poslije (tijekom XVII. i XVIII. stoljeća) kad se za izobrazbu pješaštva osnivaju prve dočasničke škole. Zbog povećanja broja zapovjednika i vojnika, s vremenom se dočasnici otvara perspektiva napredovanja u vojnoj hijerarhiji i mogućnost njihova promaknuća u časnike. Stvaranjem velikih armija te usavršavanjem naoružanja i taktike, u XIX. stoljeću promijenila se i uloga dočasnika od kojih se sve više tražila stručnost u provođenju obuke i pripremi vojnika za vođenje borbe. No, usprkos novim zahtjevima koje je postavio razvoj vojske i razvoj vojnog umijeća, sve do I. svjetskog rata dočasnici su uglavnom regrutirani među vojnicima i postavljeni na dužnosti bez pohađanja posebnih dočasničkih škola.⁵

Nalazeći se (od XVI. stoljeća) do I. svjetskog rata u sastavu Habsburške, odnosno (od 1867.) Austro-Ugarske Monarhije, Hrvati su bili uključeni i u sustav oružanih snaga tadašnje države. Pri tome su obnašali razne zapovjedne dužnosti i predvodili veće ili manje vojne postrojbe, kako u borbama unutar granica Austro-Ugarske, tako i izvan njezinog teritorija (napose u raznim ratovima koje su vodili Habsburgovci te u postrojbama Napoleonove vojske). Izborivši se Hrvatsko-ugarskom nagodbom (1868.) za ustrojavanje posebnih hrvatskih oružanih snaga – Domobranstva (odnosi se na Hrvatsku i Slavoniju), Hrvati su postigli da se dopuna Domobranstva časnicima

⁴ *Vodič za Dočasnike kopnene vojske*, 16.

⁵ *Vojna enciklopedija* 7, Beograd, 1965., 101.

i dočasnicima ("podčasnici") obavlja školovanjem u posebnim domobranskim akademijama i kadetskim školama te da se izobrazba pripadnika hrvatskih oružanih snaga odvija na hrvatskom jeziku.⁶ To je, čini se, prvi put da se u nekom službenom dokumentu spominje organizirano (kao dio posebnog vojnog ustroja) školovanje hrvatskih dočasnika.

Tek nakon I. svjetskog rata većina vojski započela je s "obveznom" izobrazbom dočasničkog kadra u posebnim Dočasničkim školama.⁷ Tako je bilo i u novostvorenoj prvoj Jugoslaviji (Kraljevina SHS 1918. – 1929., odnosno Kraljevina Jugoslavija 1929. – 1941.) u čijim granicama su se našli i Hrvati. Školovanje dočasnika roda pješništva za potrebe jugoslavenske vojske organizirano je u Skoplju (1918.), Beogradu i Sarajevu (1919.) te Zagrebu (1920.), gdje su djelovale "Pješadijske podoficirske škole".⁸ U tadašnjoj državi postojale su i dvije "artiljerijske podoficirske škole" – u Kragujevcu i Ljubljani (od 1. listopada 1919.), koje su 1924. objedinjene i premještene u Čupriju.⁹ Školovanje djelatnih dočasnika u ratnoj mornarici tadašnje države započelo je u "Podoficirskoj školi mornarice" koja je osnovana 1922. pri "Mornarskoj komandi u Šibeniku". Trajalo je dvije godine, nakon čega su dočasnici upućivani na specijalizaciju u odgovarajuće stručne škole i matična zapovjedništva. Škola se od 1924. zvala "Brodarska podoficirska škola", a od 1932. "Stručna podoficirska škola". Od 1928. školovanje je produženo na tri godine, a polaznici su nakon dvije godine upućivani na specijalizaciju (artiljerijsku, brodarsku, disciplinsko-administrativnu, intendantsku, minersku, radiotelegrafsku, sanitetsku, signalnu i torpednu). Školovanje pitomaca za mornaričko-tehničke dočasnike izvodilo se od 1921. u "Strojarskoj školi mornarice" (od 1922. "Strojarska i elektrotehnička škola mornarice", od 1928. "Mašinska škola mornarice") i do 1928. trajalo je dvije, a od tada tri godine. U tadašnjoj državi djelovala je i "Pomorska-vazduhoplovna škola" (od 1924. do 1941.),¹⁰ a školovanje djelatnog letačkog dočasničkog kadra odvijalo se u "Drugoj pilotskoj školi" osnovanoj 1921. u Mostaru (1937. premještena je u Kraljevo). U sastavu "Komande vazduhoplovnih stručnih škola" u Petrovaradinu je 1926. osnovana "Vazduhoplovna podoficirska škola" (pred II. svjetski rat premještena je u Sjetlinu kod Sarajeva). Djelatni dočasnici za mehaničare u letačkim jedinicama i zrakoplovnim ustanovama školovani su u "Vazduhoplovnoj mehaničarskoj školi", a od 1939. mehaničari su školovani u "Pomorsko-vazduhoplovnoj školi".¹¹

Organizirano vojno školovanje dočasnika na hrvatskim vojnim školama, odnosno u hrvatskoj vojsci u II. svjetskom ratu započinje uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (10. travnja 1941.). Naime, odmah nakon njezina proglašenja, pristupilo se obnovi hrvatskog domobranstva (utemeljenog Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868.), koje je trebalo ustrojiti kao redovnu vojsku NDH. Zbog trenutnih potreba za zapovjednim

⁶ Određeno je i da vojni obveznici Hrvati mogu služiti vojni rok isključivo na području Hrvatske te da se hrvatske postrojbe nazivaju samo hrvatskim imenima. Vidi Ivan Košutić, *Hrvatsko domobranstvo u Drugom svjetskom ratu*, Zagreb, 1992., 1.

⁷ *Vojna enciklopedija 7*, Beograd, 1965., 101.

⁸ *Vojna enciklopedija 6*, Beograd, 1973., 649.

⁹ *Vojna enciklopedija 1*, Beograd, 1970., 249.

¹⁰ *Vojna enciklopedija 5*, Beograd, 1973., 595.

¹¹ *Vojna enciklopedija 10*, Beograd, 1975., 358.

kadrom, u oružane snage NDH prihvaćeni su Hrvati časnici i dočasnici ("podčasnici") iz bivšeg austrougarskog domobranstva i bivše jugoslavenske vojske.¹² Dakako, kriterij preuzimanja časnika i dočasnika isključivao je sve one koji su smatrani srbofilima ili pristašama jugoslavenske ideje. Tako su u odabiru zapovjednog kadra iz jugoslavenske vojske prednost imali oni časnici i dočasnici koji su u toj vojsci bili zapostavljeni u pogledu unapređenja, dobivanja položaja i slično. Imena svih časnika i dočasnika koji su podnijeli molbe za primanje u vojsku NDH bila su objavljena u "Vjesniku naredaba" (od svibnja 1941.) "kako bi bila izložena sudu javnosti", odnosno svim "rasnočistim Hrvatima".¹³

Odmah nakon uspostave NDH, krenulo se sa stvaranjem časničkog i dočasničkog podmlatka, pa je raspisan natječaj za prve pitomce Domobranske vojne akademije (7. svibnja 1941.), čije je školovanje trebalo trajati dvije odnosno četiri godine, ovisno o prethodnoj naobrazbi. Posebnu kategoriju akademičara činili su pitomci završnih klasa beogradske Vojne akademije, koji su školovanje prekinuli zbog rata i kapitulacije Jugoslavije. Istodobno su osnivane i prve dočasničke škole: Dočasnička pješačka škola općeg smjera u Zagrebu, Topnička dočasnička škola u Petrovaradinu, Konjanička dočasnička škola u Varaždinu, Opkoparska (pionirska) dočasnička škola u Karlovcu, Središnja dojavna škola u Zagrebu, Željezničarska dočasnička škola u Brodu na Savi (Slavonskom Brodu) te Središnja škola jahanja i vožnje u Varaždinu, a zatim i Dočasnička kuharska škola i Dočasnička škola za vojne glazbenike u Zagrebu.¹⁴ Jednako kao što je za razvoj oružanih snaga NDH bila potrebna izobrazba časničkog i dočasničkog podmlatka, tako je i širenje oružanog ustanka protiv njemačko-talijanske okupacije i protiv snaga NDH, odnosno stvaranje "narodnooslobodilačke vojske", pred partizansko vodstvo postavilo zahtjev izgradnje vlastitog zapovjednog kadra i vlastitog sustava vojne izobrazbe. Prva partizanska vojna škola (tečaj) na prostoru Jugoslavije u II. svjetskom ratu osnovana je pri Glavnom štabu Hrvatske (20. veljače 1942.) u selu Gornjem Budačkom na Kordunu. Imala je niži tečaj za

¹² Hrvoje Matković, *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, 1994., 82-83.

¹³ Poziv je bio upućen samo "zavičajnicima" na teritoriju NDH, koji su bili djelatnici austrougarske vojske ili kasnije jugoslavenske vojske, odnosno "Hrvatima rimokatoličke, starokatoličke, evangelističke i muslimanske vjeroispovijedi". "Zavičajnici" pravoslavne vjere (Srbi) bili su oslobođeni svakog obavljanja službe u vojsci i žandarmeriji, a oni koji su u trenutku promjene vlasti (10. travnja 1941.) bili na vojnim dužnostima i u vojnoj službi, trebali su biti umirovljeni "ne dirajući njihova stečena prava". Otpuštene su i sve osobe koje su "nezavičajne" u Hrvatskoj; njima je određen kratak rok za "povratak u zavičaj" (primjerice, Slovencima s područja bivše Dravske banovine koji su služili u vojsci, žandarmeriji ili redarstvu na području novonastale hrvatske države). Vidi: Damir Jug, *Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske – sveukupni ustroj*, Zagreb, 2004., 124-126.

¹⁴ Ivan Košutić, n. dj., 144.; zanimljivosti radi, navest ću predmete koji su planirani za pitomce akademije za časnike (za dočasnike nisam pronašao); tijekom sve 4 godine trebali su slušati: vjeronauk, hrvatski jezik, povijest, njemački jezik, zemljopis, matematiku, tjelovježbu, vježbovnik, službovnik, kemiju, tlojstvo, crtanje i nacrtno mjerstvo; 3 godine slušali su: strielni naputak, higijenu i zdravstvenu službu, prirodopis i nauk o oružju; 2 godine slušali su ratnu povijest, ustaška načela i nauk o državi, ratnu taktiku, obkoparstvo i utvrđivanje, dojavnu službu, fiziku, balistiku; samo 1 godinu (i to posljednju – 4.) slušali su filozofiju s pedagogijom. Preuzeto iz doktorske disertacije pukovnika Ivica Hrastovića, mr. sc. – *Vojna izobrazba časnika i dočasnika u oružanim snagama NDH i NOV Hrvatske*, koja je pred završetkom.

zapovjednike vodova i četa u trajanju od mjesec dana i (od sredine lipnja 1942.) viši tečaj za zapovjednike bataljuna u trajanju od 15 dana.¹⁵ U studenom 1942. ta je škola prerasla u Vojnu školu NOV i POJ Vrhovnog štaba. Tijekom rata GŠ Hrvatske je na području Hrvatske osnovao i druge časničke ("oficirske"), kao i dočasničke ("podoficirske") škole.¹⁶

Nakon II. svjetskog rata, veća tehnička opremljenost oružanih snaga povećala je potrebe za dočasnicima specijalistima, pa je njihov broj znatno povećan, a stjecanje stručnih kvalifikacija uvjetovano je temeljitim provođenjem izobrazbe. Spoznaja da su obučenos, stručnos i sposobnos dočasnika preduvjet učinkovitosti svake vojske, uvjetovala je da suvremeno ustrojene oružane snage iznimnu pozornost posvete školovanju dočasnika u posebnim ("dočasničkim") školama i akademijama. U vojsci druge Jugoslavije (1945. – 1991.), tadašnjoj JNA, školovanje dočasnika roda pješastva u početku se izvodilo na kraćim tečajevima pri "štabovima divizija, brigada i pukova" (od rujna 1945. do 1951.). Tek je u rujnu 1952. osnovana prva "pešadijska podoficirska škola" (do 1963. trajala je dvije, a od tada tri godine). U rujnu 1952. osnovana je "podoficirska škola oklopnih jedinica JNA". Od 1970. djelatni dočasnici rodova pješastva i oklopništva JNA školuju se u Srednjoj vojnoj školi Kopnene vojske (SVŠ KoV).¹⁷ "Artiljerijska podoficirska škola", u kojoj su se provodili petomjesečni tečajevi dočasnika, djelovala je u Čupriji od prosinca 1944. sve do svibnja 1947., kada je ukinuta, pa nakratko opet obnovljena. No, od lipnja 1954. premještena je u sastav "Artiljerijskog školskog centra" u Zadru, gdje je školovanje trajalo dvije godine.¹⁸

Školovanje pitomaca za dočasnike u Jugoslavenskoj ratnoj mornarici (JRM) započelo je 1945.: u "Brodarskoj školi RM", u "Artiljerijskoj školi" (od 1946. "Obalsko-artiljerijskoj školi" – rasformirana 1949.), u "Torpedno-minskoj školi", u "Školi veze" i u "Administrativnoj školi". Spomenute škole nalazile su se do 1947. u "Komandi stručnih škola JRM", a nakon toga preformirane su u "nastavne bataljone" u sastavu "Mornaričke podoficirske škole", u kojoj je izvođena temeljna i specijalistička nastava za sve pitomce na školovanju za djelatne dočasnike Ratne mornarice. Nakon završetka dvogodišnjeg školovanja pitomci su nastavljali specijalističku nastavu za "brodarsku, artiljerijsku, torpednu, minersku, protupodmorničku, radarsku, hidroakustičku, radio-telegrafsku i signalnu specijalnos". Razvoj i uvođenje suvremenijeg oružja uvjetovali su potrebu izvođenja kvalitetnije nastave, pa je 1950. osnovana "Brodarska podoficirska škola" u sastavu "Stručnog školskog centra". Reorganizacijom 1956. "Brodarska podoficirska škola" postaje "Vojnopomorska podoficirska škola" u sastavu "Vojnopomorskog školskog centra". Školovanje pitomaca za mornaričko-tehničke dočasnike strojarske, motorne i elektro specijalnos započelo je 1945. u "Elektromašinskoj školi" u sastavu "Komande stručnih škola", a od 1947. u

¹⁵ Na nižem tečaju učila se: taktika, topografija, partizanska borba, politička nastava, naoružanje, nastava gađanja, služba veze, fortifikacija, minerska služba, stražarska služba, administracija, obavještajna služba, sanitetska služba i bojni otrovi. Na višem tečaju učila se: taktika, topografija, partizanska borba, organizacija štabova, fortifikacija i administracija. *Vojna enciklopedija 9*, Beograd, 1975., 502.

¹⁶ Branko Dubravica, *Vojska antifašističke Hrvatske (1941-1945)*, Zagreb, 1996., 70-71.

¹⁷ *Vojna enciklopedija 6*, Beograd, 1973., 650.

¹⁸ *Vojna enciklopedija 1*, Beograd, 1970., 249.

“Mornaričko-tehničkoj podoficirskoj školi”. Od nje je 1950. formirana “Mašinska podoficirska škola” (od 1952. u sastavu “Mašinske škole RM”). U 1959. reorganizirana je u “Mornaričkotehničku podoficirsku školu” koja ulazi u sastav “Mornaričko-tehničkog školskog centra”. Školovanje pitomaca za elektrotehničare počelo je 1953. u “Elektronskom centru RM”, a od 1961. pitomci elektroničari školuju se u “Mornaričkotehničkoj elektronskoj školi”. Od 1971. školovanje pitomaca za djelatne pomorske i mornaričke dočasnike izvodi se u “Mornaričkoj srednjotehničkoj školi”, u sastavu “Mornaričkog školskog centra” u Splitu.¹⁹

Za školovanje dočasnika u zrakoplovstvu osnovana je 15. ožujka 1945. “Vazduhoplovna podoficirska škola” u Novom Sadu, koja je 1946. premještena u Rajlovac i promijenila naziv u “Vazduhoplovna podoficirska mehaničarska škola”. Od 1955. u sastavu je “Vazduhoplovnog tehničkog školskog centra”. Od 1966. škola je samostalna nastavna ustanova pod nazivom “Vazduhoplovna tehnička podoficirska škola” sve do 1969. kad dobija naziv “Vazduhoplovna tehnička vojna škola” (i umjesto dvogodišnjeg, uvodi se četverogodišnje školovanje). Od 1971. naziva se “Vazduhoplovna tehnička škola”, a od 1974. “Vazduhoplovna tehnička srednja vojna škola” od kada je u njezin sastav ušla i “Vazduhoplovna podoficirska škola veze” sa svojih 6 specijalnosti, čime je izvršena integracija srednjih škola “Ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne obrane” JNA (RV i PVO).²⁰

POČECI IZOBRAZBE DOČASNIKA HV-a U DOMOVINSKOM RATU (1991.)

Hrvatska je stvaranje svoje vojske započela neposredno uoči Domovinskog rata, pa su agresiju Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojnih postrojbi u ljeto 1991. Hrvati dočekali gotovo razoružani i bez – za vođenje rata – potrebnog broja obučenog časničkog i dočasničkog kadra. Broj Hrvata – časnika i dočasnika “bivše” vojske (JNA), koji su se stavili na raspolaganje Hrvatskoj i koji su prihvaćeni na razne vojne dužnosti, nije bio dovoljan da ispuni sve zahtjeve procesa stvaranja nove domovinske vojske. Zbog toga se organizacija vojnih škola i kvalitetne vojne izobrazbe časničkog i dočasničkog kadra nametnula kao jedan od prioritarnih zadataka u stvaranju Hrvatske vojske. Međutim, treba napomenuti da se proces stvaranja vojnih škola i početak vojne izobrazbe hrvatskih vojnika, dočasnika i časnika, odvijao u otežanim ratnim uvjetima, u kojima je zbog potreba na bojišnici, za ustrojavanje vojnih škola, kao i za samu izobrazbu, bilo teško odvojiti veći broj ljudi na duže vrijeme.²¹ Takve okolnosti svakako treba uzeti u obzir prilikom prikaza početaka vojne izobrazbe u HV-u u Domovinskom ratu i u kritičkim raščlambama rada vojnih škola/centara u tom razdoblju.

¹⁹ *Vojna enciklopedija 5*, Beograd, 1973., 598-599.

²⁰ *Vojna enciklopedija 10*, Beograd, 1975., 359-360.

²¹ O ulozi izobrazbe vojnika, dočasnika i časnika u usavršavanju Hrvatske vojske vidi, Janko Bobetko, *Sve moje bitke*, Zagreb, 1996., 501-509.

Razvojni put stvaranja hrvatskog vojnog školstva u Domovinskom ratu započeo je u studenom 1991. kratkotrajnim tečajevima (do 15 dana) u Varaždinu, s ciljem da se časnici i dočasnici namjenski i u što kraćem roku osposobe za potrebe na ratištu. Naime, nakon što je Načelnik GSHV-a general zbora Anton Tus 29. listopada 1991. donio zapovijed o utemeljenju "Centra za obuku časnika" u Varaždinu – dužnosti "zapovjednika voda, četa (baterije), bataljuna (divizion) za potrebe ratnih postrojbi Hrvatske vojske", žurno se krenulo u realizaciju početka izobrazbe.²² Za odvijanje izobrazbe predviđena je vojarna bivše JNA "Kalnički partizani", a već 4. studenoga 1991. (odlukom generala zbora A. Tusa) za zapovjednika Centra za obuku časnika u Varaždinu određen je brigadir Stjepan Toth. Novoimenovani zapovjednik Centra – ujedno i prvi zapovjednik neke vojnoškolske ustanove u novoj hrvatskoj državi, kao i ostale osobe kojima je zapovjeden premještaj u novoosnovani Centar za obuku časnika u Varaždinu, morali su se u spomenutu vojarnu (u njezin "objekat Ribnica") javiti 8. studenoga 1991.²³ Ubrzo je (već 11. studenoga 1991.) započeo rad s polaznicima, a samim tim i organizirana izobrazba pripadnika Hrvatske vojske u Domovinskom ratu. Osim u Varaždinu, gdje su održavani tečajevi za pješništvo i topništvo ("pješađiju" i "artiljeriju"), kratkotrajni tečajevi za pripadnike Hrvatske vojske organizirani su u Zagrebu (u vojarni na Borongaju) – za inženjeriju i PZO te u Samoboru – za "veziste". Dakako, tako kratkotrajni tečajevi (tjedan-dva) u praksi su imali više karakter ubrzane obuke, nego prave (školske) nastave, i nisu mogli biti dugoročno rješenje.

Istodobno se u GSHV-u promišljalo kako organizirati vojnu izobrazbu hrvatskih vojnika, dočasnika i časnika. Radi poticaja na raspravu o tome, a na inicijativu novoosnovane Uprave za školstvo, koja je trebala preuzeti brigu o razvoju vojne izobrazbe u HV-u, na Tuškancu je 12. prosinca 1991. održan sastanak o "Sustavu obrazovanja Hrvatske vojske". Na sastanku su visoki časnici HV-a izložili svoje zamisli i prijedloge o školovanju zapovjednog kadra (brigadir Franjo Feldi), o školovanju kadrova RZ i PZO (brigadir Ivan Maček), o školovanju kadra RM (kapetan bojnog broda Vladimir Kovačić), o školovanju kadra za namjensku proizvodnju (brigadir dr. Vladimir Volarević), o školovanju tehničkih kadrova (brigadir Drago Šlopar), o školovanju kadra PZO-a (brigadir Zvonimir Ambrinac), o školovanju informatičkog kadra (pukovnik Ivan Radošević) te o domovinsko-odgojnom obrazovanju (pukovnik

²² Zapovijed je donesena "na temelju točke IV. stavak 2. Odluke Predsjednika RH o ustrojstvu i broju pripadnika ZNG".

²³ Uz zapovjednika Centra, brigadira Stjepana Totha (rođen u Vukovaru 1937.), istom zapovijedi za zapovjednika tečaja časnika roda artiljerije, a ujedno i nastavnika Artiljerijskog pravila gađanja (APG) i topografije u spomenutom Centru, određen je satnik Antun Medvedović (rođen 1958. u selu Sopje, općina Podravska Slatina); za nastavnika obuke na oruđima tečaja časnika roda artiljerije određen je zastavnik Mladen Golub (rođen 1958. u Varaždinu); za "zapovjednika čete i nastavnika tečaja časnika roda pješadije" određen je zastavnik Ivan Tušek (rođen u selu Pleš, općina Ivanec) – dotadašnji zapovjednik 104. "R" brigade; za nastavnika "tečaja časnika roda pješadije" određen je bojnik Radivoj Milić (rođen 1949. u selu Stanišić, općina Sombor) – do tada raspoređen u OZ Karlovac. Arhiv HVU, Klasa 112-01/91-01/180, Ur.br. 5120-33-91-2, Zapovijed od 4. studenog 1991.

Vinko Šebrek). O cilju i zadaći sastanka govorio je general-bojnik Josip Ignac, a uvodno izlaganje držao je brigadir dr. Simeon Kovačev.²⁴

Već 24. prosinca 1991. održan je novi sastanak na kojem je predstavljen nacrt "Sustava obrazovanja Hrvatske vojske". Na izradi nacrtu radilo je nekoliko neovisnih ekspertnih grupa, čiji su radni materijali selektirani, a zatim integrirani u jedinstven prijedlog modela sustava obrazovanja za potrebe HV-a. Prema temeljnim principima predloženog obrazovnog sustava, školovanje časnika HV-a trebalo se izvoditi na Sveučilištima RH, kako bi se postiglo njihovo visoko obrazovanje (opće i stručno), visoka prilagodljivost i visok ugled. Radi stjecanja potrebnog poštovanja u društvu, posebna pozornost dana je općoj kulturi i ponašanju časnika HV-a, a kao odlika budućih, pomno selekcioniranih i školovanih časnika HV-a tražila se iznimna psiho-fizička kondicija i poznavanje najmanje jednog svjetskog jezika. Držalo se da školovanje treba prilagoditi intenzivnom znanstveno-tehnološkom razvoju i sve većem rastu najsofisticiranijih oružanih sustava, koji zahtijeva smanjivanje razlika u obrazovanju između tehničkoga i zapovjednog kadra. Zbog svoje specifičnosti i interdisciplinarnog karaktera predviđeno obrazovanje zahtijevalo bi uvođenje novih znanstveno-nastavnih oblasti u sustav obrazovanja sveučilišta. No, pri uspostavljanju novih znanstvenih i stručnih oblasti, laboratorija i nastavnih modula trebalo bi – "zbog ograničenih materijalnih i kadrovskih resursa" – izbjeći nepotrebna prekrivanja u okvirima sveučilišta i nastavnih centara. Školovanje je časnicima, uz visoku profesionalnost, moralo osigurati i prilagodljivost društvu nakon prestanka vojne službe, kao što je slučaj u vojnim sustavima na Zapadu. Školovanje djelatnih i pričuvnih časnika izvodilo bi se po istom programu, pri čemu mali broj kandidata za školovanje u određenim važnim specijalnostima ne bi smio biti prepreka njihovom formiranju.

Prema tome, školovanje budućih časnika započinjalo bi na nekom od postojećih građanskih fakulteta Sveučilišta u RH ili na novoustrojenom fakultetu za koji je predložen (radni) naziv Fakultet za rukovođenje složenim sustavima. Na njemu bi se, uz stjecanje "fundamentalnih znanja iz društvenih, prirodnih, organizacionih i informatičkih znanosti", stjecala i znanja iz tehničke logistike i strategije obrane RH te provodila osnovna vojna obuka. Dakako, uvjeti za upis takvog fakulteta tražili su provjeru psiho-fizičkih sposobnosti kandidata. Nakon stjecanja diplome na određenom fakultetu, izabrani kandidati imali bi vojnu specijalizaciju u Vojno-nastavnim centrima, u trajanju od 10 mjeseci. Predviđena su tri VNC, za svaki vid oružanih snaga (kopnena vojska, mornarica, zrakoplovstvo) po jedan, premda se za školovanje pilota razmatrala i mogućnost slanja u inozemstvo. U svemu tome, svoje mjesto našli su i dočasnici, čije bi se školovanje odvijalo isključivo u građanstvu, uz naknadno specijalističko desetmesečno usavršavanje u VNC-ima.²⁵

Navedena koncepcija vojnog obrazovanja čini se dobro zamišljenom, međutim njezina realizacija zahtijeva duži rok, pa se u ratnim uvjetima 1991. tražilo drugo rješenje.²⁶ Zbog toga se krenulo u izradu planova za osposobljavanje zapovjednog

²⁴ Arhiv HVU-a, Plan rada, Kutija 1/1991. za DŠ Jastrebarsko.

²⁵ Arhiv HVU-a, Kutija 1/1991. za DŠ Jastrebarsko, Plan rada.

²⁶ Djelomično sličan sustav školovanja budućih časnika HV-a u Hrvatskoj, kombinacijom civilne (na fakultetima) i vojne izobrazbe, zaživio je tek poslije, prvo u izobrazbi pilota, a u novije vrijeme i ostalih časnika.

kadra HV-a u što je moguće kraćem roku, kako bi se barem donekle ublažili nedostaci na bojišnici. Planiranje vojnog školstva u ratnim uvjetima koji nisu išli u prilog organizaciji kvalitetne i dugotrajnije vojne izobrazbe, nametnulo se kao nužda, pa se odvijanje nastave prema takvim nastavnim planovima i programima smatralo "prijelaznim razdobljem". Za izobrazbu časnika i dočasnika HV-a (do rujna 1992.) isplanirani su (15-dnevni i "jednomjesečni") tečajevi: za zapovjednike "desetina", vodova, satnija/baterija, "bataljuna" (za pješništvo, topništvo, inženjeriju, PZO, vezu i NKBO, odnosno RBKO) te za izvjestitelja (referenata) tehničke, intendantske, sanitetske i prometne službe. Uz to, planirani su i tečajevi za brzo osposobljavanje za posebne dužnosti i bojne zadaće (za razminiranje, za pomoćnike zapovjednika za sigurnost – za IPD-e u brigadi, za operatera za protuoklopna sredstva i protuoklopnu borbu te za radare ZMIN). Takve tečajeve pohađali su "časnici, pričuvni časnici ili druge osobe u HV koje su imale iskustva i predznanje za spomenute tečajeve", dakle i osobe koje nisu imale zapovjedne dužnosti.²⁷ Svi spomenuti tečajevi održavani su u Časničkom centru Hrvatske vojske u Zagrebu, koji je ustrojen potkraj 1991.

Ustrojavanjem Časničkog centra HV-a nastava je s postojećih izdvojenih lokacija objedinjena na jednom mjestu. Zapovijed o ustrojavanju Časničkog centra donesena je 27. prosinca 1991., a potpisao ju je Načelnik GSHV-a general zbora Anton Tus (taj datum se od 1995. obilježava kao Dan HVU "Petar Zrinski").²⁸ Časnički centar HV-a zamišljen je kao nastavna ustanova u kojoj se održavaju tečajevi za časnike rodova i službi HV-a, prema planovima i programima Uprave za školstvo (ustrojena početkom prosinca 1991.) Sektora za strategijska istraživanja, školstvo i obuku GSHV-a. Za lokaciju Centra određeni su postojeći objekti JNA u Zagrebu – bivši Centar vojnotehničkih škola KoV JNA "Ivan Gošnjak" (Ilica 256b) i vojarna "Kumrovec" (Ilica 207), za koje se smatralo da će zadovoljiti "ciljeve racionalnog i efikasnog održavanja tečajeva". Časničkom centru ustupljena je sva imovina zatečena u vojarni bivšeg CVTŠ-a, a iz vojarni u kojima su do tada održavani tečajevi trebalo je u novoosnovani Centar dopremiti sva učila i pomoćnu opremu. Privremeni ustroj Časničkog centra HV-a trebala je izraditi posebna komisija (u sastavu: brigadir dr. Simeon Kovačev, brigadir Božidar Jardas i brigadir Stjepan Tot) do 5. siječnja 1992. Predviđeno je da nakon usvajanja privremenog ustroja "zapovjednik Časničkog centra HV sukladno potrebama, popunjava stalni sastav časnicima HV iz postojećih centara u kojima su održavani tečajevi za časnike, osobama pod radnom obvezom i građanskim osobama na službi u HV".

²⁷ Primjerice, ČCHV-a je od OZ Bjelovar zatražio 4 do 6 kandidata za "Tečaj za komandire postrojbi i operatere protuoklopnih vođenih raketa I. i II. generacije" (od 24. veljače do 8. ožujka 1992.); kandidate je trebalo odabrati među "časnicima, pričuvnim časnicima ili drugim osobama koje su u postrojbama OZ Bjelovar obnašale dužnosti zapovjednika trenažnih odjeljenja ili zapovjednika rodova koji u sastavu imaju protuoklopne vođene rakete" te među "operaterima koji već imaju praktička iskustva". Arhiv HVU, Klasa 817-07/92-01/01, Ur.br. 3068-02/1-92-01, Dopis od 12. veljače 1992.; Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/01-92-02, Zapovijed od 19. veljače 1992.

²⁸ Časnički centar HV-a ustrojen je na temelju članka 22. točke 10. i 12. i članka 23. stavak 1 Zakona o obrani Republike Hrvatske, a prema ukazanim potrebama za održavanjem tečajeva za časnike Hrvatske vojske. Arhiv HVU, Klasa 8/91-01/253, Ur.br. 5/20-01-91-1, Zapovijed od 27. prosinca 1991.

Za provođenje organizacije i uspostave potrebnih službi Časničkog centra HV-a u razdoblju do stupanja na snagu privremenog ustroja i početka rada, određen je prof. Mate Obradović iz Uprave za školstvo Sektora za strategijska istraživanja, školstvo i obuku (prof. Obradović bio je zapovjednik Centra do veljače 1992., a zatim je Načelnik ČC-a postao brigadir Dragutin Šlopar, dipl. ing.). Spomenuti Sektor trebao je utvrditi sadržaje, nositelje i rokove svih potrebnih zadaća te zapovjediti njihovo izvršavanje, kako bi u veljači 1992. mogao započeti rad tečajeva. Uprava za školstvo trebala je izraditi planove i programe za rad Časničkog centra HV-a "po rokovima, tečajevima i trajanju" te "do početka nastave privremeno jednoznačno ustanoviti sadržaj i oblik nastavne dokumentacije, uvjerenja o završetku školovanja i druga pitanja od značaja za tijek nastavnog procesa". Dakako, ustroj Časničkog centra HV-a trebao je predvidjeti i samostalnu logističku podršku, koju je u početku pružala "Centralna pozadinska baza Borongaj i OZ Zagreb".²⁹

Osnivanje Časničkog centra HV-a i objedinjavanje izobrazbe časnika i dočasnika na jednom mjestu značio je napredak u organizaciji vojne izobrazbe u HV-u. No ratni uvjeti u kojima je ljude trebalo u što kraćem roku osposobiti za povratak na bojišnicu, ostali su glavna prepreka za razvoj i organizaciju kvalitetnog sustava vojne izobrazbe, jer se nisu mogli zadovoljiti vremenski normativi potrebni za temeljito izvođenje nastave i prihvaćanje iznesenih podataka. Govoreći o problemima u stvaranju sustava izobrazbe u HV-u u ratnim uvjetima, general Janko Bobetko je u svojoj knjizi naveo kako se "posebno trudio da se ljudi što prije mogu vratiti i ojačati prvu liniju obrane ili ojačati zapovjedna mjesta bez kojih se apsolutno nismo mogli ni braniti ni napadati".³⁰ Tek je primirje potpisano u Sarajevu 3. siječnja 1992., zbog prestanka ratnih djelovanja omogućilo stvaranje uvjeta za izvođenje ozbiljnije i kvalitetnije izobrazbe hrvatskih časnika i dočasnika.

IZOBRAZBA DOČASNIKA HV-a U ČASNIČKOM CENTRU HV-a U ZAGREBU 1992.

U predahu od neposrednih ratnih djelovanja koje je donijelo Sarajevsko primirje, a za koje se nije moglo znati koliko će potrajati, trebalo je osmisliti program izobrazbe, koji je zbog takve neizvjesne i neriješene situacije morao biti racionalan, a koristan. Prema zapažanju generala Janka Bobetka, bilo je vrlo delikatno odlučiti "kako tečaj organizirati, koje ljude pozvati, kojima dati tu zadaću, kako sastaviti nastavne planove i programe i, ono što je vrlo bitno, koji su vitalni zahtjevi što ih fronta, odnosno borba traži".³¹ Jer, dakako, u tri ili šest mjeseci nije se moglo naučiti sve što je trebalo, a napose ne u manje od mjesec dana, koliko su trajali prvi tečajevi u Časničkom centru HV-a u Zagrebu (neki tečajevi trajali su samo 10-ak dana).³² Zato se moralo

²⁹ Arhiv HVU, Klasa 8/91-01/253, Ur.br. 5/20-01-91-1.

³⁰ J. Bobetko, 502.

³¹ J. Bobetko, 502.

³² Primjerice, Tečaj za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti trajao je od 17. do 29. svibnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/12, Ur.br. 3068-02/1-92-05, Zapovijed od 14. svibnja 1992.

paziti da se u program izobrazbe "ne nabaci sve što bi trebalo, ali što nije bilo moguće izvršiti, već samo dati ono bez čega hrvatski časnik neće moći uspješno izvršavati svoju funkciju". Prije svega, trebalo je ukloniti nedostatke u protuoklopnoj borbi i u sustavu zapovijedanja, zbog kojih je dolazilo do velikih gubitaka, jer su ti problemi ocijenjeni kao najveće slabosti HV-a.³³ Tome je, dakle, trebalo prilagoditi Nastavni plan i program (NPP), za čiju izradu su korištena iskustva iz NPP-a i ustroja stranih vojnih učilišta, kao i zapažanja stečena prilikom obilaska nekih od njih.³⁴ U selekciji kadrova za izobrazbu trebalo je voditi računa da se za polaznike tečajeva izaberu ljudi "koji imaju intuiciju, opću inteligenciju snalaženja, prirodne predispozicije i mogućnosti te oni koji su se u ratu već pokazali".³⁵

Premda se u Zapovijedi o osnivanju Časničkog centra HV-a spominju samo tečajevi časnika, početak tečajeva i dokumenti koji govore o tome pokazuju da je izobrazba u Časničkom centru HV-a obuhvatila i dočasnike, pa čak i osobe bez čina. Na tečajeve su upućivani časnici i dočasnici bivše JNA koji su se stavili na raspolaganje Hrvatskoj vojsci te osobe koje su tek s početkom Domovinskog rata postali vojnici i odlučili se posvetiti vojničkom zvanju.³⁶ Stoga je struktura odabranih polaznika bila vrlo heterogena; primjetne su znatne razlike među kandidatima koji su upućeni na školovanje, kako u razini završenih civilnih i vojnih škola, tako i životnoj dobi. Statistički podaci o slušateljima u izvješćima na kraju svake klase tečajeva pokazuju strukturu polaznika: raspoređenost polaznika po Operativnim zonama iz kojih su došli na školovanje (Zagreb, Rijeka, Osijek, Karlovac, Split, Bjelovar), odnos broja časnika, dočasnika i onih bez činova, odnos broja polaznika s vojnom školom i onih bez nje te nacionalnost polaznika.

Na temelju spiska slušatelja tečaja pješništva 4. klase (od 3. do 22. svibnja 1992.) može se predočiti kakva je bila struktura polaznika izobrazbe u početnom razdoblju rada ČCHV-a (do rujna 1992.), odnos broja polaznika s činovima iz JNA i činovima iz

---

³³ J. Bobetko, 503.

³⁴ Zapovijed Načelnika GSHV-a general zbora Antona Tusa za provođenje obuke u HV-u za 1992. pokazuje da su obuka hrvatskih vojnika (pa tako i dočasnika i časnika), kao i organizacijska rješenja, "metodički bila temeljena na iskustvima Domovinskog rata i poznatim čimbenicima strategije obrane RH, a u velikoj mjeri su korištena rješenja stranih armija, specijalno Bundeswehra". Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/16, Ur.br. 5120-15/3-92-27, Zapovijed od 20. ožujka 1992.

³⁵ J. Bobetko, 503.

³⁶ Primjerice, u Zamolbi za ispomoć u realizaciji tečaja "Planiranje i realizacija tehničkog osiguranja postrojbi", koji je planiran za 4. klasu tečajeva (od 3. do 22. svibnja 1992.) navodi se da bi slušatelji navedenog tečaja bili časnici i dočasnici HV-a koji obnašaju dužnosti zapovjednika postrojbi tehničke službe te izvjestitelja ili načelnika tehničke službe. Prema spisku slušatelja tečaja pješništva u istoj (4.) klasi, među 76 navedenih slušatelja bila su 24 časnika, 33 dočasnika i 19 slušatelja bez čina. Od toga je 46 slušatelja imalo činove iz JNA, 11 je čin dobilo u HV-a, a 19 slušatelja nije imalo činove. Arhiv HVU, Klasa "S.P." 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/2-92-03. Za Tečaj pješništva 6. klase tečajeva (od 5. srpnja do 1. kolovoza 1992.) predviđeno je 90 kandidata za zapovjednike satnije pješništva, a 44 kandidata za dočasnike; za tečaj topništva predviđena su 42 kandidata za časnike i dočasnike, itd. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/27, Ur.br. 3068-02/1-92-11, Zapovijed Načelnika ČC-a od 3. srpnja 1992.

HV-a, stručna sprema polaznika te starosna dob polaznika.³⁷ U spisku spomenutoga tečaja navedeno je 76 slušatelja (od toga broja 46 časnika i dočasnika imali su činove iz JNA):³⁸

Na "tečaju za zapovjednike bataljuna" bila je 21 osoba:

- 11 slušatelja imalo je činove iz JNA (2 desetara, 1 vodnik, 5 poručnika, 3 kapetana), 5 je čin dobilo u HV-u (1 stožerni narednik, 1 natporučnik, 1 satnik, 2 bojnika – od kojih je 1 završio Visoko-tehničku vojnu školu JNA u Rajlovcu), a 5 nije imalo činove;
- 13 slušatelja imalo je SSS, 1 SVŠ, 6 VSS, a 1 "Vazduhoplovno-tehničku" vojnu školu Rajlovac;
- 10 slušatelja imalo je završenu vojnu školu JNA (5 je završilo Školu rezervnih oficira za pješadiju /ŠRO/ Bileća, 1 ŠRO pješadija Karlovac, 2 ŠRO artiljerija Zadar, 1 Srednju vojnu školu, 1 Višu tehničku vojnu školu Rajlovac);
- godine rođenja slušatelja tečaja: 1 rođen 1951. (1/1951.); 1/1952.; 2/1954.; 1/1955.; 1/1956.; 2/1957.; 5/1958.; 1/1961.; 2/1962.; 2/1964.; 1/1966.; 1/1968.; 1/1971.

Na "tečaju za zapovjednike satnije" bilo je 29 osoba:

- 21 slušatelj imao je činove iz JNA (5 desetara, 3 razvodnika, 1 mlađi vodnik, 3 vodnika, 2 starija vodnika, 2 potporučnika, 2 poručnika, 1 poručnik bojnog broda, 1 kapetan, 1 kapetan I. klase), 3 su čin dobila u HV-u (1 stožerni vodnik, 1 poručnik, 1 satnik), a 5 nije imalo činove;
- 4 slušatelja imalo je završenu samo osnovnu školu (dvojica su došla iz JNA), 19 SSS (1 je završio srednju vojnu školu JNA i 3. godinu akademije JNA), 1 VŠS, 4 VSS, a 1 "Školu unutarnjih poslova";
- 8 slušatelja završilo je samo vojnu školu JNA (5 je završilo ŠRO za pješadiju Bileća, 1 ŠRO tehnička služba Zagreb, 1 Srednju vojnu školu, 1 Vojnu akademiju);
- godina rođenja slušatelja tečaja: 1 rođen 1946.; 1/1947.; 1/1948.; 2/1950.; 1/1952.; 1/1953.; 1/1955.; 3/1958.; 3/1959.; 2/1960.; 1/1961.; 1/1962.; 3/1964.; 2/1965.; 3/1966.; 1/1968.; 1/1969.; 1/1971.

³⁷ O ostalome (odnos broja časnika, dočasnika i onih bez činova na tečaju, nacionalnost te raspoređenost polaznika po Operativnim zonama iz kojih su došli na školovanje). Dakako, da se na temelju jednog tečaja ne mogu donositi konačni zaključci o strukturi polaznika, ali ako se pogledaju spiskovi drugih tečajeva (do rujna 1992.), može se primijetiti da su ovdje navedeni podaci uglavnom slični njima. Primjerice, niti na Tečaju NKB obrane, gdje bi se očekivala barem viša stručna sprema polaznika, nije bilo veće razlike: od 16 slušatelja iz svih OZ i HRM-a 4 je imalo VSS, 11 SSS, a 1 OŠ; završenu vojnu školu imalo je 10 slušatelja, a 6 je bilo bez vojnog obrazovanja (7 je završilo ŠPC NKBO, 1 Mornaričku tehničku akademiju i KŠA, 1 Mornaričku vojnu akademiju, a 1 Srednju vojnu školu KoV); 4 slušatelja imalo je status djelatne vojne osobe, a 12 pričuvne (činovi: 1 pukovnik, 1 poručnik fregate, 1 natporučnik, 2 poručnika, 4 zastavnika, 1 stožerni vodnik, 2 vodnika, 3 desetnika i 1 vojnik); nacionalnost slušatelja: 13 Hrvata, 1 Musliman, 1 Makedonac i 1 Slovak. Vidi Izvješće: "Analiza I. tečaja NKB obrane".

³⁸ Arhiv HVU, Klasa "S.P." 803-04/92-02/01; Ur.br.: 3068-02/2-92-03.

Na popisu "tečaja za zapovjednike vodova" bilo je 26 osoba:

- 14 slušatelja s činovima iz JNA (4 desetara, 7 razvodnika, 2 vodnika, 1 poručnik korvete), 3 su čin dobila u HV-u (1 stožerni vodnik, 1 zastavnik, 1 poručnik), a 9 nije imalo činove;
- 6 slušatelja završilo je samo osnovnu školu (od toga su trojica došla iz JNA), a 20 SSS;
- 2 slušatelja imala su završenu vojnu školu (1 ŠRO pješadija Bileća, 1 Vojnu akademiju);
- godina rođenja slušatelja: 1 rođen 1952.; 2/1954.; 2/1955.; 1/1956.; 1/1958.; 1/1959.; 1/1960.; 4/1961.; 2/1962.; 1/1963.; 4/1964.; 2/1966.; 1/1968.; 2/1969.; 1/1971.

Prvi tečajevi u ČCHV-u u Zagrebu započeli su u veljači 1992. Od veljače do lipnja 1992. održavani su 15-dnevni tečajevi, koje su pohađali uglavnom "pričuvni časnici različitih razina zapovjednih dužnosti", upućeni na izobrazbu iz pričuvnih brigada, Operativnih zona i HRM-a te vojne policije.³⁹ Od lipnja 1992. počeli su se primjenjivati novi NPP-i za tzv. jednomjesečne tečajeve. Do rujna 1992., prema spomenutim NPP-ima, na ČCHV-u u Zagrebu časnici, dočasnici i vojnici pohađali su tečajeve raznih rodova/službi: pješništvo, topništvo, inženjeriju (i razminiranje), PZO, vezu, protuoklopnu borbu (i za protuoklopne vođene raketne sustave I. i II. generacije), oklopno-mehanizirane postrojbe (OMP), nuklearno (radiološko)-kemijsko-biološku obranu (NKBO, odnosno RBKO), informativno-psihološku djelatnost (IPD), obavještajne djelatnosti te za mobilne osmatračke radare zračnog motrenja i navođenja (ZMIN), tehničku službu, intendantsku službu (planiranje i realizacija intendantskog osiguranja postrojbi), sanitetsku službu i prometnu službu.

Pri tome su polaznici osposobljeni: za zapovjednike desetina, vodova, satnija i bojni ("bataljuna") pješništva, za zapovjednike vodova i baterija topništva, za zapovjednike vodova inženjerije, za zapovjednike vodova NKBO-a (odnosno RKBO-a), za zapovjednike vodova artiljerijsko (odnosno topničko)-raketnih postrojbi PZO-a (VES 31302 i 31307 te VES 31326), za zapovjednike vodova i satnija veze, za pomoćnike IPD-a u brigadi, za razminiranje, za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u OZ – brigadi, za izvjestitelje sanitetske službe, izvjestitelje tehničke službe, izvjestitelje intendantske službe te za operatere za protuoklopne vođene raketne sustave I. i II. generacije i za rad na mobilnim radarima ZMIN.⁴⁰

Dakako, broj tečajeva nije bio isti u svakoj generaciji ("klasi"), već se povećavao iz mjeseca u mjesec.⁴¹ Jednako kao broj tečajeva, ni broj predmeta ili njima pripadajućih

---

³⁹ Prema popisu polaznika tečajeva u ČCHV-u od veljače do lipnja 1992. (a pregledani su gotovo svi popisi), vrlo je mali broj polaznika došao na tečajeve iz Gardijskih brigada HV-a. Vidi spisak slušatelja tečaja pješništva 4. klase (od 3. do 22. svibnja 1992.) ili drugih klasa i tečajeva, Arhiv HVU, Klasa "S.P." 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/2-92-03.

⁴⁰ Vidi Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02-/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa "S.P." 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/2-92-03, Izvješće od 5. svibnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/12, Ur.br. 3068-02/1-92-05, Zapovijed od 14. svibnja 1992.

⁴¹ U 1. klasi (od 13. do 29. veljače 1992.) održani su samo tečajevi za pješništvo, topništvo, PZO,

tema nije bio isti u svakoj klasi, jer se tijekom izobrazbe polaznika javljala potreba za uvođenjem novih predmeta. Primjerice, već nakon prvih tečajeva primijetilo se da polaznici slabo poznaju ustroj HV-a i zadaće ustrojbenih cjelina HV-a, pa se nakon završene 2 klase tečajeva u NPP ugradila tema "Ustroj HV" (2 sata za sve polaznike). Za njezino izvođenje ČCHV zatražio je pomoć nekog od "kompetentnih časnika" iz Operativne uprave GSHV-a.⁴² Upravi za informativno-psihološku djelatnost (IPD) upućena je u lipnju 1992. zamolba za prihvaćanje programa nastavnog predmeta "Vojna andragogija i metodika vojne izobrazbe".⁴³

Tečajevi u ČCHV-u u Zagrebu od veljače do rujna 1992.:

- I. (V)⁴⁴ klasa tečajeva: 13. – 29. veljače 1992. (176 polaznika)
- tečaj NKBO-a: 24. veljače – 8. ožujka 1992. (16 polaznika)
- tečaj protuoklopne borbe: 24. veljače – 8. ožujka 1992. (39 polaznika)
- II. klasa tečajeva: 9. – 27. ožujka 1992. (231 polaznik)
- za obavještajne djelatnosti: 9. – 21. ožujka 1992. (16 polaznika)
- III. klasa tečajeva: 6. – 25. travnja 1992. (254 polaznika)
- IV. klasa tečajeva: 3. – 22. svibnja 1992. (251 polaznik)
- za obavještajne djelatnosti: 17. – 29. svibnja 1992. (13 polaznika)
- V. klasa tečajeva: 31. svibnja – 27. lipnja 1992. (213 polaznika)
- VI. klasa tečajeva: 5. srpnja – 1. kolovoza 1992. (448 polaznika).⁴⁵

inženjeriju i vezu. Arhiv HVU, Ur.br. 100-07/92., Izvješće o početku tečajeva, 15. veljače 1992.; Naknadno su održani tečajevi NKBO-a i protuoklopne borbe (od 24. veljače do 8. ožujka 1992.). Uz tečajeve iz 1. klase, u 2. klasi uvedeni su novi tečajevi: razminiranja i obavještajne djelatnosti. Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-65, Zapovijed od 26. veljače 1992. te Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/2-92-01, Izvješće o početku rada tečajeva 2. klase, od 10. ožujka 1992.; poslije (u 4. klasi) uvedeni su i tečajevi za službe. ČCHV je u travnju 1992. uputio Upravi za školstvo GSHV-a prijedlog za organiziranje stručnih tečajeva iz područja streljiva i MES-a: Tečaj za izobrazbu pirotehničara, rukovaoca streljiva i MES-a i za zapovjednike postrojbi za održavanje streljiva i MES-a te Tečaj za kontrolore eksplozivnih tvari, streljiva i MES-a. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-16, Dopis od 16. travnja 1992. U svibnju je donesena zapovijed o organizaciji novog tečaja – za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u operativnoj zoni – brigadi. Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/12, Ur.br. 3068-02/1-92-05, Zapovijed od 14. svibnja 1992.; i drugi primjeri.

⁴² Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-2/1-92-08, Zamolba za predavanje od 1. travnja 1992. Dopunjen je i sadržaj predmeta "Obavještajno osiguranje" iz NPP-a Tečaja za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u operativnoj zoni – brigadi. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/01-92-19, Zahtjev od 14. svibnja 1992.

⁴³ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-22, Zamolba od 6. lipnja 1992.

⁴⁴ Riječ je o 1. klasi tečajeva u ČCHV-u, ili o 5. klasi tečajeva, ako se uzmu u obzir tečajevi održani u Centrima HV od studenoga 1991.

⁴⁵ Vidi: Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-65, Zapovijed od 26. veljače 1992.; Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/2-92-01, Izvješće o početku rada tečajeva, od 10. ožujka 1992.; Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Zapovijed od 28. svibnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-136, Zapovijed od 5. lipnja 1992.

Planiranje i ocjenjivanje izobrazbe

Provođenje izobrazbe tečajeva pričuvnih časnika i dočasnika u ČCHV-u (vrijeme trajanja tečajeva, razine zapovjedne dužnosti za pojedine rodove vojske i broj kandidata na svakoj od predviđenih razina zapovjedne dužnosti) planirala je Uprava za školstvo (Sektor za strateška istraživanja i nastavu GSHV-a) prema ukazanim potrebama u HV-u za osposobljavanje zapovjednog kadra.⁴⁶ U početku se Operativnim zonama dostavljao samo broj kandidata potrebnih za slanje na tečaj za pričuvne časnike i dočasnike, a kandidate su određivale same postrojbe, no od svibnja 1992. izbor i pozivanje kandidata vršila je Personalna uprava MORH-a. Uvid u izvješća iz lipnja 1992. pokazuje da je ta promjena donekle zakomplicirala postupak upućivanja na izobrazbu, pa je prvotni način, u kojem su postrojbe određivale kandidate za tečajeve ocijenjen "racionalnijim i efikasnijim" od novoga. Naime, kandidati koje je predložila Personalna uprava u međuvremenu su mogli napustiti vojsku ili otići u druge postrojbe, a neki nisu morali biti zainteresirani za daljnje školovanje. U tom slučaju, za pronalaženje adekvatnih zamjena ostajao je kratak rok, posebno zbog toga što su se vojnici nalazili na položajima.⁴⁷ Časnički centar HV-a bio je dužan osigurati smještaj i ishranu polaznika tijekom njihove izobrazbe, osigurati nastavne prostorije, odrediti zapovjednike za svaki od predviđenih tečajeva i "poduzeti sve neophodne mjere za popunu nedostajućih nastavnika". Nastava na tečajevima izvodila se prema Nastavnom planu i programu, koji su za svaki tečaj posebno radili nastavnici Centra, i slali na ovjeru Upravi za školstvo GSHV-a. NPP-om je bio određen broj predmeta na tečaju te cilj, zadaća i sadržaj svakog predmeta (teme i broj sati predviđen za njihovo izvođenje). Za izradu Planova izvođenja nastave (na za to propisanim obrascima) u vremenskim okvirima koje je zadala Uprava za školstvo brinulo se Nastavno-plansko odjeljenje ČCHV-a (nastojalo se da planovi budu završeni tjedan dana prije početka izobrazbe).⁴⁸ Polaznici su se u Časnički centar HV-a trebali javiti dan uoči početka (ponekad i na dan početka) izobrazbe ("obuke") s osobnom opremom i

⁴⁶ Zapovijed za organizaciju 4. klase tečajeva, koju je Uprava za školstvo prosljedila Časničkom centru HV-a, pokazuje što je sve pri tome određeno: vrijeme trajanja tečajeva (od 3. do 22. svibnja 1992.) te razine zapovjednih dužnosti (po VES-u) i broj kandidata za svaki tečaj – za VES 31102 za zapovjednike vodova pješadije (27 časnika); za VES 31102 za zapovjednike satnija pješadije (32 časnika); za VES 31102 za zapovjednike bataljuna pješadije (21 časnik); za VES 31202 i 31204 za zapovjednike vodova topništva (20 časnika); za VES 31204 za zapovjednike baterija topništva (20 časnika); za VES 31702 za zapovjednike vodova inženjerije (20 časnika); za VES 31702 za tečaj o razminiranju (20 časnika); za VES 31302 i 31307 za zapovjednike vodova PZO-a (17 časnika); za VES 31326 za zapovjednike vodova PZO (17 časnika); za VES 31805 za zapovjednike vodova veze (16 časnika); za VES 11217 za tečaj za protuoklopne vođene raketne (POVR) sustave (40 časnika); zatim za tečaj za pomoćnike IPD-a u brigadi (25 kandidata); za tečaj za izvjestitelje sanitetske službe (30 kandidata); za tečaj za izvjestitelje tehničke službe (20 kandidata); za tečaj za izvjestitelje intendantske službe (20 kandidata); za tečaj za mobilne radare ZMIN (20 kandidata). Arhiv HVU, Klasa 802-03-92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-98, Zapovijed od 13. travnja 1992.

⁴⁷ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/05, Ur.br. 1076-03-92-103, Dopis Načelnika stožera OZ Osijek brigadira Vinka Vrbanca (od 3. lipnja 1992.) Sektoru za strateška istraživanja i nastavu.

⁴⁸ Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/12; Ur.br. 3068-02/1-92-04, Zapovijed od 15. travnja 1992. za organizaciju tečajeva 4. klase.

naoružanjem.⁴⁹ Troškove prijevoza do Zagreba snosile su jedinice koje su polaznike upućivale na tečaj. U prvim danima nakon dolaska bio je predviđen sistematski zdravstveni pregled za sve polaznike tečajeva; obavljao se po grupama (od 50 do 60 polaznika) u točno određenom vremenu za svaku grupu. Zdravstveni pregled provodila je ekipa Gradskog Zavoda za javno zdravstvo.

U "cilju praćenja uspješnosti rada polaznika na tečajevima i poduzimanja mjera za poboljšanje rada" ČCHV trebao je nakon završetka tečajeva za pričuvne časnike i dočasnike izvršiti procjenu polaznika "po pitanju savladanosti NPP-a tečaja i ponašanja" i dostaviti izvješće o svakom polazniku GSHV-a, kako bi bilo omogućeno njihovo korištenje za mobilizacijske potrebe. U početku se, kao ocjena slušatelja, donosio kratak opis njihova ponašanja, rada i zalaganja, zatim njihova zainteresiranost za dužnost te ocjena jesu li "uspješno" ili "neuspješno" završili tečaj.⁵⁰ No, poslije (u lipnju 1992.) date su preciznije upute za ocjenjivanje. Procjenu svakog polaznika donosio je zapovjednik tečaja, a završna ocjena o zapažanjima trebala je biti gotova "najkasnije dva dana prije završetka tečaja". Procjena osposobljenosti (znanja) svakoga polaznika za planirane dužnosti donosila se na temelju savladavanja NPP-a, a ocjenjivala se kao "vrlo uspješna", "uspješna" ili "zadovoljavajuća", koja je ustvari bila negativna, jer je značila da polaznik "nije osposobljen za obavljanje poslova više razine". Za ocjenu ponašanja polaznika bio je bitan njegov odnos prema radu, osobnoj i društvenoj imovini te prema drugim polaznicima i nadređenima, kao i redovito pohađanje nastave; na temelju toga polaznik je dobivao ocjenu: "uzorno se ponaša", "dobro se ponaša" ili "zadovoljavajuće se ponaša", što je zapravo bila negativna ocjena.⁵¹

Tečajeve su uglavnom uspješno završavali svi polaznici i za to dobijali Uvjerjenje o završenom tečaju i osposobljenosti za određenu razinu zapovjedne dužnosti. Međutim, bilo je i primjera da neki od polaznika nisu završili tečaj ili da nisu dobili pozitivnu ocjenu osposobljenosti. Tečajeve nisu završavali polaznici koji su napustili izobrazbu zbog bolesti ili ozljeđivanja (na nastavi ili izvan nje), polaznici koji su samovoljno ("na vlastiti zahtijev") napustili izobrazbu i vratili se u matičnu postrojbu, ali i polaznici koji nisu dobili prolaznu ocjenu (doduše to je bilo iznimno rijetko, tek nekoliko slučajeva). Bilo je primjera da je neki kandidat uspješno usvojio potrebna znanja na tečaju, ali da nije dobio pozitivno mišljenje o sposobnosti za obavljanje zapovjedne dužnosti.⁵²

⁴⁹ Bilo je više primjera kašnjenja na početak izobrazbe. Najčešći razlog kašnjenja polaznika bile su obveze u matičnim postrojbama ili na bojištu. Primjerice, na temelju zamolbe VP 2156 P. Slatina iz OZ Osijek upućeno je 7. srpnja 1992. Izvješće da će vojnik Drokan Davor, koji je poslan na tečaj od 5. srpnja 1992. doći s dva dana zakašnjenja zbog "neodgodivih zadataka na bojištu". Pri tome je, kao olakotna okolnost kašnjenja, navedeno da taj vojnik ima "velike zasluge u Domovinskom ratu". Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 1076-03-92-163, Dopis iz Osijeka od 7. srpnja 1992.

⁵⁰ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/01-92-07, Spisak i ocjene slušatelja 1. klase tečaja NKBO-a (24. veljače – 7. ožujka 1992.).

⁵¹ Arhiv HVU, Klasa 802-03/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-137, Upute za procjenu polaznika tečaja, 16. lipnja 1992.

⁵² U 3. klasi tečajeva, na Tečaju PZO-a za jednog polaznika iznesena je ocjena da zbog "neodgovornog odnosa prema obvezama zapovjednika, nije podoban za obavljanje

Većih problema za izvođenje nastave i ocjenjivanje bilo je na predmetima koji su tražili specijalistička znanja, jer velik broj polaznika nije imao završenu vojnu školu pa se od njih nije ni moglo očekivati neko vojno-stručno znanje.⁵³ Nekima je nedostajalo i temeljno vojno znanje, napose u rukovanju s oružjem ili sredstvima koja nisu bila u uporabi na obuci vojnika u bivšoj JNA. Izvođenje obuke polaznika s takvim sredstvima bilo je donekle opterećeno i političkim prilikama (s obzirom na embargo na uvoz oružja koji je bio na snazi).⁵⁴ Sve primijećene vojno-stručne nedostatke i slabo predznanje polaznika pokušalo se ukloniti povećanim angažmanom nastavnika. Pri tome su i polaznici (u većini) iskazivali veliku želju za učenjem, pa je i njihovu motiviranost trebalo uzeti u obzir pri ocjenjivanju. Dakako, da je kriterij ocjenjivanja bio znatno blaži nego što bi bio u nekim drugim, mirnodopskim uvjetima, u kojima bi i polaznici imali više vremena potrebnog za učenje i prihvaćanje novog znanja.

U organizaciji tečajeva ponekad je nedostajalo preciznije koordinacije između Uprave za školstvo, Časničkog centra HV-a i Zapovjedništava Operativnih zona, pa se znalo dogoditi da iz Uprave za školstvo u Časnički centar HV-a dođe spisak kandidata za školovanje, a da iz Operativne zone na školovanje dođu kandidati koji nisu navedeni u tom spisku. Zamjena kandidata zahtijevala je novu provjeru i sitne administracijske probleme, međutim, puno veći problem zapovjednicima tečajeva predstavljao je dolazak većeg broja kandidata nego što je bilo najavljeno, jer je trebalo osigurati njihov smještaj i nastavu. Ipak, takvih primjera nije bilo mnogo jer je na tečajeve dolazio uglavnom manji broj kandidata nego što bi prvotno bilo najavljeno.⁵⁵ Načelnik ČCHV-a brigadir Dragutin Šlopar, dipl. ing., uputio je 27. travnja 1992. "svim Operativnim zonama" upozorenje da se pridržavaju odluke Uprave za školstvo Sektora za strateška istraživanja i nastavu GSHV-a, kako ne bi bili prekoračeni smještajni kapaciteti Centra i otežana izobrazba. Kao propuste u organizaciji slanja polaznika na tečajeve posebno je naglasio da kandidati koji bi se javljali na izobrazbu nisu bili na jedinstvenom spisku iz OZ-a, a neke OZ nije ni prijavio, pa bi na školovanje

---

zapovjedne dužnosti". Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02-/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.

⁵³ U Izvješću o završetku 3. klase tečajeva, kao posebno veliki problem u realizaciji izobrazbe na Tečaju topništva navedeno je "nisko vojnostručno znanje polaznika". Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02-/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992. Isto je navedeno i na tečaju pješaštva 1. klase. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-02, Izvješće od 2. ožujka 1992.

⁵⁴ Primjerice, zbog svojevrsnog čuvanja vojne tajne, prilikom posjeta švicarskog vojnog atašea Časničkom centru (27. kolovoza 1992.) trebalo je iz pojedinih nastavnih kabineta ukloniti sve vrste tehničkih sredstava koji su bili sofisticiraniji ili koje bivša JNA nije imala u opremi (npr. rakete STINGER ili sustav II generacije raketa za protuoklopnu borbu FAGOT), kako u njegovom obilasku ne bi bile zamijećene. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-31, Izvješće od 7. rujna 1992.

⁵⁵ Na primjer, na tečajeve za pričuvne časnike i dočasnike 3. klase (od 6. do 25. travnja) pješaštva, PZO, veze i protuoklopne borbe, od pozvanih 269 kandidata javilo se 242. Ipak, u Izvješću o završenoj izobrazbi spomenute klase, kao poseban problem naglašeno je da je na tečaj za zapovjednike satnije pozvano 27, a stiglo 39 kandidata. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02-/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.

došao veći broj kandidata nego što je bilo predviđeno razrezom za pojedini OZ. Naveo je i da kandidati nisu donosili osobno zaduženje, naoružanje i opremu kako je bilo predviđeno u zapovijedi o dolasku na školovanje.⁵⁶

Ponekad se nisu mogli ispuniti ni planovi Uprave za školstvo o broju kandidata predviđenih u određenoj klasi tečajeva za pričuvne časnike i dočasnike, pa su se isti mijenjali. Primjerice, Uprava za školstvo je za 5. klasu tečajeva (od 31. svibnja do 27. lipnja 1992.) predvidjela 414 kandidata: 215 za pješaštvo (13 zapovjednika bataljuna pješaštva, 132 zapovjednika satnija pješaštva i 70 dočasnika), 66 za topništvo (41 časnik, 25 dočasnika), 46 za protuzračnu obranu (31 časnik, 15 dočasnika), 38 za inženjeriju (24 časnik, 14 dočasnika), 49 za vezu (39 časnik, 10 dočasnika).⁵⁷ No, 5. klasu tečajeva pohađalo je 213 polaznika (dakle, polovica od broja koji je predvidjela Uprava za školstvo): Tečaj pješaštva završilo je 111 slušatelja (8 za zapovjednika bataljuna, 70 za zapovjednika satnija, 34 za zapovjednika vodova – dočasnici), a 1 nije; Tečaj topništva završilo je 36 polaznika (27 časnik, 9 dočasnika); Tečaj PZO-a 29 polaznika (10 časnik, 19 dočasnika); Tečaj inženjerije 15 polaznika (10 časnik, 5 dočasnika); Tečaj veze 21 polaznik (12 časnik, 9 dočasnika).⁵⁸

⁵⁶ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/21, Ur.br. 3068-04/1-92-02.

⁵⁷ Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-135, Zapovijed od 28. svibnja 1992.

⁵⁸ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/06, Ur.br. 3068-02-92-02, Izvješće od 1. srpnja 1992.; Jednako tako Uprava za školstvo je za održavanje izobrazbe 6. klase tečajeva (od 5. srpnja do 1. kolovoza 1992.) predvidjela 660 kandidata: za Tečaj pješaštva 212 kandidata (154 za zapovjednike satnija pješaštva, a 58 za dočasnike); za Tečaj topništva 64 kandidata (50 časnik, 14 dočasnika); za Tečaj PZO-a 47 kandidata (34 časnik, 14 dočasnika); za Tečaj inženjerije 31 kandidat (22 časnik, 9 dočasnika); za Tečaj veze 61 kandidat (45 časnik, 16 dočasnika); za Tečaj RBKO 21 kandidat (16 časnik, 5 dočasnika); za Tečaj tehničke službe 107 kandidata (88 časnik, 19 dočasnika); za Tečaj intendantske službe 45 kandidata (28 časnik, 17 dočasnika); za Tečaj prometna služba 39 kandidata (22 časnik, 17 dočasnika); za Tečaj OMP 33 kandidata (22 časnik, 11 dočasnika). Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-136, Zapovijed od 5. lipnja 1992. Ali, Zapovijed Načelnika ČC-a o "organizaciji 6. klase tečajeva" (2 dana prije njihova početka) pokazuje da je broj koji je predvidjela Uprava za školstvo znatno smanjen: za Tečaj pješaštva očekivalo se 90 kandidata za zapovjednike satnije pješaštva, a 44 kandidata za dočasnike; za Tečaj topništva 42 kandidata za časnike i dočasnike, za Tečaj PZO-a 42 kandidata za časnike, za Tečaj inženjerije 23 kandidata za časnike, za Tečaj veze 43 kandidata za časnike, za Tečaj RKBO 12 kandidata za časnike, za Tečaj tehničke službe 64 kandidata za časnike, za Tečaj intendantske službe 30 kandidata za časnike, za Tečaj prometne službe 29 kandidata za časnike te za Tečaj OMP 29 kandidata za časnike. Prema tome, broj kandidata je sa 660, koliko je predvidjela Uprava za školstvo, smanjen na 448 (dakle, čak 212 kandidata manje). Među ostalim, razlog tako drastične razlike u broju kandidata vjerojatno su bili smještajni kapaciteti ČCHV-a u Zagrebu (u vojarni ČCHV-a bile su smještene prognanici iz Vukovara), ali i njegova kadrovska i materijalna nepopunjenost, odnosno nedostatak dovoljnog broja nastavnika i materijalno-tehničkih sredstava (MTS) potrebnih za izvođenje nastave. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/27, Ur.br. 3068-02/1-92-11, Zapovijed od 3. srpnja 1992.

NASTAVNI PLANOVI I PROGRAMI ZA DOČASNIKE (I ČASNIKE) NA TEČAJEVIMA DO RUJNA 1992.

NPP-i za "15-dnevne tečajeve" (od siječnja do lipnja 1992.)

Nastavni planovi i programi (NPP) koji su primjenjivani na tečajevima u ČCHV-u u Zagrebu od siječnja do lipnja 1992. imali su za cilj osposobiti polaznike tečaja za vođenje i zapovijedanje ("komandiranje") ratnim postrojbama, odnosno obučiti ih i uvježbati ih za izvršenje namjenskih borbenih zadaća u različitim borbenim situacijama, kako samostalno, tako i u sastavu postrojbe. Tečajevi su trajali 15 dana (13 radnih i 2 neradna), a svakodnevna obuka trajala je 10 sati (ponedjeljak – petak), odnosno 6 sati (subota). U okviru obuke bila je zastupljena psihološko-informativna djelatnost (PID), vojno-stručna obuka te rezervno vrijeme potrebno za početak i završetak tečaja. Težište nastave je, dakako, bilo na vojno-stručnoj izobrazbi; za tečajevе su, uključujući i pričuveno vrijeme, planirana 122 sata nastave: PID 18 sati (15%), vojno-stručna obuka od 92 do 98 sata (75 – 80%), tjelovježba 6 sati (5%) i pričuveno vrijeme 6 sati (5%). Iznimka je bio Tečaj za izvjestitelja sanitetske službe, bila su predviđena 192 sata (PID 18 sati – 9,4%, vojno-stručna obuka 168 sati – 87,5%, pričuveno vrijeme 6 sati – 3,1%) te Tečaj za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u OZ – brigadi: 89 sati (PID 17 sati – 19,1%, vojno-stručna obuka 59 sati – 66,3%, tjelovježba 6 sati – 6,7%, pričuveno vrijeme 7 sati – 7,9%).

PID i tjelovježba

Psihološko-informativna djelatnost (18 sati) sastojala se od Uvoda (1 sat) te Domovinskog odgoja (9 sati) i Moralno-psihološkog odgoja (8 sati), a slušali su je, u jednakom obimu, polaznici svih tečajeva.⁵⁹ Cilj predmeta bio je podizanje i jačanje domovinskog osjećaja te moralno-psiholoških osobina polaznika. Zadaća predmeta bila je upoznati polaznike s poviješću i sadašnjošću Republike Hrvatske i upozoriti ih na značaj moralnih i psiholoških priprema za djelovanja (napose za bojna djelovanja). Na Domovinskom odgoju govorilo se o suvremenim događanjima u Hrvatskoj (rat, Ustav RH i deklaracija o uspostavi suverene i samostalne RH), o oružanim snagama RH (povijest i zadaća HV-a, Zakon o obrani RH, osnove privremenog službovnika HV-a i zapovijedanje u HV-u) te neprijatelju RH ("izvori temeljne ideje velikosrpske protuhrvatske agresije u povijesti i danas" (!), zbilja protuhrvatskog djelovanja, srpske političke stranke te neprijateljske vojne postrojbe, naoružanje i propaganda). Međutim, kako su za hrvatsku povijest bila predviđena samo 2 sata (ostale teme bavile su se suvremenim događajima i oružanim snagama RH te neprijateljem), zadaća predmeta – "upoznavanje polaznika s hrvatskom povijesti" – nije mogla biti kvalitetno izvršena. Uz to, dojam je da se neprijatelju posvetila prevelika pozornost te da su neke smjernice u toj temi diletantski napravljene. U tako oskudnom broju sati

⁵⁹ Samo su polaznici Tečaja za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u operativnoj zoni – brigadi imali sat manje Domovinskog odgoja (17 sati, a ne 18 kao drugi).

predviđenom za Domovinski odgoj i za jačanje domovinskog osjećaja, nije bilo potrebe toliko raspravljati o neprijatelju, primjerice, o srpskim političkim strankama.⁶⁰

Programskim sadržajem MPO-a obuhvaćena je: moralna i psihološka priprema (vojnika, časnika i postrojbi u borbi), propaganda i informiranje, negativan utjecaj na borbeni moral (strah, stres, panika, krizna situacija i slično) i mjere za njihovo otklanjanje, psihologija grupe u akciji te zadaća zapovjednika u pripremi postrojbe za borbeno djelovanje (stvaranje autoriteta, osjećaj zajedništva, procjena borbenog morala, djelovanje zapovjednika na jačanje borbenog morala – prije, u tijeku i poslije akcije).⁶¹

Svi polaznici tečajeva nižih razina zapovijedanja (dočasnici) imali su Tjelovježbu. Cilj i zadaća Tjelovježbe (6 sati, ne računajući svakodnevno jutarnje vježbanje) bila je pripremiti i osposobiti zapovjednike vodova za izvođenje tjelovježbi neophodnih za zdraviji život i psihofizička naprezanja.⁶² Većina tečajeva imala je u svom NPP-u i predmet Naoružanje s nastavom gađanja (od 6 do 34 sati, ovisi o tečaju).⁶³ Cilj NNG-a bio je obnoviti i utvrditi znanja o temeljnom osobnom i zajedničkom naoružanju (o puški, puškomitraljezu, ručnim bacačima i ručnoj bombi) te osposobiti polaznike u organizaciji i izvođenju gađanja i obuci vojnika u svojim postrojbama.

Vojno-stručni predmeti

Na vojno-stručnoj obuci najveća pozornost posvećena je taktici roda/službe. Časnici i dočasnici dijelom su slušali predmete istog naziva, pri čemu se čak ni teme nisu znatnije razlikovale. Ipak, budući da se vodilo računa o razinama zapovijedanja za koje su se polaznici obučavali, uglavnom je postojala razlika među predmetima (ili barem među temama kod predmeta istoga naziva) na tečajevima različitih razina zapovijedanja. Na tečajevima za niže razine zapovijedanja (dočasnike) nastava je bila više usmjerena na temeljne značajke roda/službe koju je polaznik pohađao, a tečajevi za više razine zapovijedanja (časnike) pridavale su veću pozornost jačanju zapovjednih sposobnosti polaznika i njegove odgovornosti. Primjerice, prema preporukama za Metodiku izvođenja obuke u NPP-ima za Tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi i Tečaj zapovjednika baterija topničkih postrojbi, osnova metodike izvođenja izobrazbe i obuke za zapovjednike vodova trebala je obuhvatiti praktičan rad na sredstvima s kojima rukuju, praktičan rad na sredstvima ratne tehnike u postrojbama s kojima

⁶⁰ NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 7-8.

⁶¹ NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 8.

⁶² NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 19.

⁶³ Predmet NNG nisu slušali polaznici Tečaja za zapovjednika vodova i satnija veze, Tečaja za razminiranje, Tečaja za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u operativnoj zoni – brigadi, Tečaja za izvjestitelje intendantske službe i izvjestitelja sanitetske službe te (kod časnika) Tečaja za zapovjednike bataljuna pješništva. Vidi: NPP za tečaj zapovjednika vodova i satnija veze (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 2; NPP za tečaj o razminiranju (od veljače 1992.), Zagreb, 1992., 2; NPP tečaja za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u OZ – brigadi (od ožujka 1992.), Zagreb, 1992., 2; NPP za tečaj planiranje i realizacija intendantskog osiguranja postrojbi (od travnja 1992.) Zagreb, 1992., 2; NPP za tečaj izvjestitelja sanitetske službe (od svibnja 1992.), Zagreb, 1992., 2; NPP za tečaj zapovjednika bataljuna pješništva (od travnja 1992.), Zagreb, 1992., 2.

zapovijedaju te mjere, radnje i postupke pojedinaca i voda u borbi. A metodika izobrazbe za zapovjednika satnije i bataljuna ograničila se na praktičan rad na sredstvima s kojima rukuju te na praktično rješavanje zadatka iz područja uporabe svojih postrojbi (zapovijedanje).⁶⁴

Pješaštvo

Na Tečaju za zapovjednika pješačkih desetina vojno-stručni predmeti bili su: Strojeva obuka (2 sata), Naoružanje s nastavom gađanja (34 sata, znatno više nego na ostalim tečajevima) i Taktička obuka (55 sati). Predmet Strojeva obuka imala je za cilj izgraditi vojnički lik, čvrstinu, okretnost, brzinu i snalažljivost vojnika i postrojbe. Nakon uvodnog objašnjenja, praktično su uvježbavane radnje pojedinca, postrojavanje desetine, kretanje i okretanje, pozdravljanje desetinom, prestrojavanje desetinom te strojevi desetine, a nastava je izvođena na vježbalištu. Predmetu Naoružanje s nastavom gađanja na ovom Tečaju posvećena je znatno veća pozornost nego na ostalim tečajevima (čak veća nego na Tečaju za zapovjednike satnija pješaštva gdje je za taj predmet bilo predviđeno 16 sati), što je razumljivo ako se uzmu u obzir potrebe pješaštva i zadaće dočasnika u radu s vojnicima. Cilj i zadaća ovog predmeta bila je obučiti polaznike u rukovanju s raznovrsnim pješačkim oružjem, koje je u svom sastavu imala HV: pištolji, puške (PAP, AP, snajperska puška), puškomitraljezi i mitraljezi, automati, ručne bombe i PT bombe, minobacači (MB 60 mm i 82 mm), bestrzajni top, ručni bacači (RB), tromblonske mine te protupješačke (PP) i protutenkovske (PT) mine. Polaznike je trebalo obučiti i za upravljanje i zapovijedanje vatrom desetine u borbi te s čuvanjem i održavanjem oružja. Posebnom temom objašnjena je uloga i mjesto zapovjednika desetine u izvršenju gađanja.

Taktička obuka trebala je osposobiti polaznike za uspješno vođenje borbe u različitim borbenim, zemljišnim i vremenskim uvjetima za postrojbe pješačke desetine svih specijalnosti. Tematski je posebno obrađeno obavještajno i logističko osiguranje desetine, osiguranje desetine u borbenim djelovanjima, na maršu i odmoru, "zapovijedanje i komandiranje" (!),⁶⁵ orijentacija na zemljištu, streljačka desetina u napadu i obrani, bliska protuoklopna borba, desetina u zasjedi, desetina u borbi s diverzantsko-terorističkim grupama, ABKO te utvrđivanje i maskiranje.⁶⁶

---

⁶⁴ NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 6; NPP za tečaj zapovjednika baterija topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 6.

⁶⁵ Tema 4 "Zapovijedanje i komandiranje" na predmetu Taktička obuka na Tečaju za zapovjednika pješačkih desetina zorno pokazuje da se u izradi NPP-a u znatnoj mjeri oslanjalo na literaturu bivše JNA, pa otuda i naziv predmeta na pogrešnom hrvatskom ("zapovijedanje", umjesto zapovijedanje) i srpskom jeziku ("komandiranje").

⁶⁶ NPP za Tečaj zapovjednika pješačkih desetina (od veljače 1992.), Zagreb, 1992., 9-13. Na Tečaju za zapovjednike satnija, uz specijalističke predmete navedene na tečaju za dočasnike (zapovjednike desetina), slušali su se predmeti Inženjerijska obuka (11 sati) te Orijentacija i kretanje na zemljištu – poslije Vojna topografija (7 sati). Polaznici Tečaja za zapovjednika bataljuna (u mlađim NPP-ima promijenjen je naziv u bojnu) pješaštva imali su zajedničke predmete PID i Tjelovježba, ali ne i predmet NGG (pretpostavlja se da su polaznici toga tečaja imali potrebno znanje o tome), a od specijalističkih predmeta slušali su Vođenje i zapovijedanje

Topništvo

Vojno-stručni predmeti na Tečaju topništva za zapovjednike vodova topničkih postrojbi bili su: Taktika topništva (20 sati), Inženjerijska obuka (4 sata), Veza u topništvu (4 sata), Topničko pravilo gađanja (13 sati) te Topničko naoružanje i oprema (45 sati). Dakako, specijalistički predmeti na tečaju za zapovjednike vodova topničkih postrojbi razlikovali su se od istih predmeta (Taktika topništva, Topničko pravilo gađanja, Topničko naoružanje i oprema) na tečaju za zapovjednika baterija topničkih postrojbi. Nastava na tečaju za zapovjednike vodova bila je više usmjerena prema temeljnim značajkama uporabe i djelovanja topništva u borbi.⁶⁷ Na Taktici topništva (22) za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi polaznike je izvođenjem taktičkih vježbi trebalo osposobiti za uspješno zapovijedanje vatrenim vodom u svim borbenim radnjama i uvjetima. Posebnim temama učilo se o uporabi i djelovanju topništva u borbi (organizacija i formacija baterije i divizion, borbeni raspored, razvoj i premještanje, metode vatre, upravljanje i rukovanje vatrom u topništvu itd.), inženjerijskom uređenju elemenata borbenog rasporeda baterije (utvrđivanje, maskiranje, sredstva za maskiranje), o ulozi i zadacima vatre u okviru borbenog rasporeda pješačke satnije (u napadu i obrani), o vatrenom vodu u zasjedi te o bateriji (vodu) na maršu i borbi u susretu. Izvođenjem baterijskih vježbi polaznici su trebali shvatiti značaj zapovjednika voda, njegove dužnosti, odgovornosti u organizaciji i pripremi baterije za djelovanje u dnevnim i noćnim uvjetima. Na Inženjerijskoj obuci polaznike je trebalo upoznati s inženjerijskim sredstvima (protupješačke mine, protutenkovske mine) te njihovom namjenom i mogućnostima (izrada minskih polja). Praktični dio nastave izvodio se na prikladnom terenu, uz poduzimanje svih mjera osiguranja. Cilj predmeta Veza u topništvu bio je osposobiti polaznike za organizaciju radioveze i žične veze u bateriji (radiouređaji VVF te induktorski telefon i PTK kabel). Predmet Topničko pravilo gađanja trebao je polaznike naučiti kako posredno gađati vodom kojim su zapovijedali ("komandirali") te im omogućiti da u ulozi zapovjednika voda obnašaju svoje dužnosti na vatrenom položaju prilikom gađanja voda/baterije. Na predmetu Topničko naoružanje i oprema polaznike je trebalo obučiti u rukovanju i posluživanju oruđa pratećeg topništva za podršku, u poznavanju streljiva ("municije") ovih oruđa te u rukovanju s topničkim instrumentima koji se koriste na vatrenom položaju. Tematski su obrađeni: pojam o kutovnim jedinicama, pribori i instrumenti u topništvu, topografska karta, topografsko-geodetska priprema po karti, obuka na oruđima (haubica 105 mm M2A1, brdski top 76 mm M48 B-1, laki minobacač 120 mm M74, top 76 mm M42

(10 sati), Čitanje zemljovida (12 sati), Osiguranje borbenih djelovanja (4 sata), Djelovanje bataljuna u posebnim situacijama (18 sati), Taktička obuka – bataljun u napadu (30 sati) i Taktička obuka-bataljun u obrani (18 sati). Vidi NPP za Tečaj zapovjednika satnije pješastva (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 9-20; NPP za tečaj zapovjednika bataljuna pješastva (od travnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-22.

⁶⁷ Uz temeljne predmete i tri ovdje spomenuta predmeta (TT, TPG, TNiO), na Tečaju za zapovjednike baterija polaznici su još slušali predmete Opće tehničko održavanje materijalnih sredstava i Topografsko geodetska priprema. Nastavni plan i program za tečaj zapovjednika baterija topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-16.

“ZIS”, samohodno oruđe 90 mm M-36), neposredno i poluposredno te posredno gađanje (radnje do posjedanja i posjedanje vatrenog položaja) i radnje poslije posjedanja vatrenog položaja.⁶⁸

Veza

Na Tečaju za zapovjednike vodova i satnija veze vojno-stručni predmeti bili su: Radio uređaji i radioteleprinterski sustavi (27 sati), Radiorelejni uređaji i sustavi (28 sati), Telefonski i multipleksni uređaji (21 sat), Održavanje uređaja (4) i Organizacija veze (12). Cilj i zadaća predmeta Radiouređaji i radioteleprinterski sustavi bila je upoznati polaznike u rukovanju i održavanju radiouređaja u svim uvjetima (radiouređaji VVF: RU-1, RU-2 i Motorola, radiouređaji VF: RU-15 i RU-20 te radioteleprinterski sustavi RTpS-100 i RTpS-400) i osposobiti ih za uspostavljanje radioveze. Sadržaj predmeta Radiorelejni uređaji i sustavi trebao je omogućiti polaznicima rukovanje radiorelejnima uređajima te brzo uspostavljanje i održavanje radiorelejne veze na različitim terenima i u svim vremenskim uvjetima. Polaznici su trebali naučiti povezivanje radiorelejnih stanica međusobno i sa stanicama drugih vrsta veze, radi objedinjenog korištenja radiorelejnih i drugih kanala veze. Uz to, trebalo ih je obučiti za otklanjanje karakterističnih kvarova i zastoja na radiorelejnima uređajima. Tematski su posebno obrađeni radiorelejni uređaji (RRU-1 i RRU-800, zatim RRU-9 i FM-200 te RRU HVT-14) te uspostavljanje radiorelejnih linija i pravaca radiorelejne veze. Na predmetu Telefonski i multipleksni uređaji polaznike je trebalo naučiti rukovati telefonskim i multipleksnim uređajima u obimu koji bi im omogućio “uspješno korištenje pri obnašanju svoje osnovne funkcije” te upoznati ih s vrstama žičnih vodiča i njihovom primjenom. Tematski su posebno obrađeni multipleksni uređaji TLVU-8 i TLVU-12K, telefonska centrala T1CI-10 i T1CI-40 te žični vodiči PTK-56, PKŽP-12, KS-140 i CX-1065. Na predmetu Održavanje uređaja polaznike je trebalo obučiti da u svako doba, a napose u borbenom djelovanju, znaju otklanjati zastoje i neispravnosti iz svoje nadležnosti, korištenjem odgovarajućih rezervnih dijelova i postojećeg alata. Zadaća predmeta Organizacija veze bila je upoznati polaznike s organizacijom veze u brigadi i osposobiti ih da takav sustav veza mogu samostalno postaviti te da mogu uspješno zapovijedati vodom i satnijom veze u brigadi.⁶⁹

PZO

Na Tečaju za zapovjednike vodova artiljerijsko-raketnih postrojbi PZO-a vojno-stručni predmeti bili su: Opća taktička obuka (6 sati), Taktička i borbena obuka (28 sati), Opće tehničko održavanje materijalnih sredstava (4 sata), Inženjerijska obuka (6 sati), Raketno naoružanje (42 sata) i Artiljerijsko naoružanje (42 sata). Zadaća

---

⁶⁸ NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-18.

⁶⁹ Polaznici Tečaja za zapovjednika vodova i satnija veze nisu slušali NNG. NPP za tečaj zapovjednika vodova i satnija veze (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 9-16.

Opće taktičke obuke bila je obnoviti i učvrstiti znanje zapovjednika vodova u osnovama taktike i uvježbavanja postupaka i radnji u borbi. Tematski su bile obrađene orijentacija i boravak u prirodi te pružanje prve pomoći. Na Taktičkoj i borbenoj obuci polaznik je trebao učvrstiti znanje iz taktike PZO-a (na razini potrebnoj za zapovjednika voda), obučiti se za praktično izdavanje zapovijedi i uvježbati postupke i radnje u borbi. Posebno odabranim temama obuhvaćeno je: poznavanje zrakoplova (podjela i temeljni tipovi zrakoplovstva, naoružanje i način djelovanja LBA, očekivana taktiku napada), temeljni pojmovi taktike PZO-a, namjena lake artiljerijske baterije PZO-a (20/3 mm, 30/2 mm, 40 mm), zatim lake samohodne raketno-artiljerijske baterije PZO S-1M, odjeljenja S-2M i "Igla", borbeni poredak raketnih sustava (S-1M, S-2M i "Igla"), daljine VP artiljerijskih i raketnih sustava PZO-a, priprema baterije za djelovanje, uporaba postrojbi PZO-a u borbi i na maršu drugih postrojbi te izbor i posjedanje VP. Na predmetu OTOMS tematski su bile obrađene organizacija tehničkog održavanja i osnovno održavanje artiljerijskog i raketnog naoružanja, a na Inženjerijskoj obuci polaznici su upoznati sa inženjerijskim sredstvima, njihovom namjenom i mogućnostima (protupešadijske i protutenkovske mine te pronalaženje i savladavanje minskih polja). Predmeti Raketno naoružanje i Artiljerijsko naoružanje trebali su polaznike upoznati s temeljnim sredstvima raketnog i artiljerijskog naoružanja, njihovim osobinama, načinom djelovanja i uporabom te tehničkim održavanjem i inženjerijskim sredstvima. Tematski su posebno bili obrađeni raketni sustavi S-1M, S-2M i "Igla", sredstva artiljerijskog naoružanja (top 20/1, top 20/3 A3, top 20/3 A4, top 40 mm M-1, TOP 30/2 mm), gađanje ciljeva na zemlji te opis i održavanje streljiva ("municije").⁷⁰

Inženjerija (i razminiranje)

Na Tečaju za zapovjednike vodova inženjerije vojno-stručni predmeti bili su: Taktička obuka (18 sati), Eksplozivi i MES (11 sati), Zaprečavanje (38 sati), Utvrđivanje (3 sata), Maskiranje (3 sata), Savladavanje vodenih prepreka (2 sata), Vojni putovi i mostovi (4 sata) te Uništavanje streljiva i MES (7 sati). Cilj predmeta Taktička obuka bio je učvrstiti znanja zapovjednika vodova o osnovama taktike inženjerije te ih praktično osposobiti za izdavanje zapovijedi. Uz taktiku inženjerije, na predmetu su tematski posebno bile zastupljene osnove taktike, praktične radnje i postupci vojnika u borbi, uloga zapovjednika te sanitetska obuka, zrakoplovstvo ("avijacija") i PZO. Praktična obuka izvodila se na vježbalištima, poligonima i u stvarnim zemljišnim uvjetima. Na ostalim vojno-stručnim predmetima polaznici su učili prepoznati i uporabiti eksplozive i minsko-eksplozivna sredstva, ali i osigurati mjere pirotehničke sigurnosti u radu s njima, zatim izvoditi zaprečavanje ili utvrđivanje svojih postrojbi, maskiranje u borbi i svladavanje vodenih prepreka. Polaznike je trebalo osposobiti i za popravke oštećenih putova i mostova, za izradu kraćih dionica putova te za uništavanje streljiva i MES.⁷¹

⁷⁰ NPP za tečaj zapovjednika vodova artiljerijsko-raketnih postrojbi PZO-a (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-17.

⁷¹ NPP za tečaj zapovjednika vodova inženjerije (od siječnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-18.

Na Tečaju za razminiranje vojno-stručni predmeti bili su: Eksplozivi i MES (18 sati), Razminiranje (60 sati) te Uništavanje MES-a i streljiva (14 sati). Zadaće predmeta na Tečaju za razminiranje bile su: osposobiti polaznike tečaja za uporabu eksploziva i MES-a, upoznati ih s mjerama pirotehničke sigurnosti u radu s njima, s vrstama i osobinama MES-a, s mogućnostima i načinu razminiranja MES-a na zemljištu i objektima u cilju inženjerijskog osiguranja borbenog djelovanja te osposobiti ih za uspješno, efikasno i sigurno uništavanje neeksplozivnih i zaostalih minskoeksplozivnih sredstava uz dosljedno pridržavanje mjera tehničke zaštite. Sadržaj spomenutih predmeta tematski je posebno obradio mjere pirotehničke sigurnosti, eksplozivne tvari, minsko-eksplozivna sredstva (protupješadijske i protutenkovske mine, specijalne upaljače te improvizirane mine i upaljače), nadležnosti u razminiranju, minsko-eksplozivne prepreke, sredstva za razminiranje te uništavanje MES-a, baruta i eksploziva. Za praktičnu obuku u rukovanju svim vrstama mina i upaljača, slušatelji su izvodili brojne vježbe; primjerice: izrada sporogorućeg upaljača i paljenje e/p, izrada štapinskih mreža za paljenje e/p, paljenje e/p sa električnom detonatorskom kapislom, izrada električnih mreža za paljenje e/p, razminiranje PP i PT mina, postavljanje i razminiranje specijalnih upaljača, razminiranje minskih polja te potpuno razminiranje zemljišta i objekata.⁷²

NKBO

Na Tečaju za zapovjednike vodova nuklearno-kemijsko-biološke obrane (NKBO) vojno-stručni predmeti bili su: Taktička (opća) obuka (9 sati), Nuklearno, kemijsko i biološko oružje (7 sati), Protunuklearno, protukemijsko i protubiološko osiguranje (8 sati), Sredstva i oprema postrojbi NKB obrane (30 sati) i Taktika NKB obrane (30 sati). Predmet Taktička obuka imao je zadaću učvrstiti znanja zapovjednika vodova o osnovama taktike i taktičke obuke te ih praktično osposobiti za izdavanje zapovijedi.⁷³ Na predmetu NKB oružje polaznici su trebali naučiti vrste i efekte djelovanja NKB oružja na ljude, materijalno-tehnička sredstva (MTS) i okoliš te spoznati mogućnosti i način zaštite i otklanjanja posljedica od kemijske i radioaktivne kontaminacije. Cilj predmeta Protunuklearno, protukemijsko i protubiološko (PNKB) osiguranje bio je upoznati polaznike s temeljnom zadaćom PNKB osiguranja HV-a, temeljnim čimbenicima RKB detekcije i dozimetrije, NKB zaštite i RKB dekontaminacije, ali i s osnovama meteorologije. Predmet Sredstva i oprema postrojbi NKBO-a trebao je naučiti polaznike rukovati sredstvima RK detekcije, NKB zaštite i RKB dekontaminacije. Tematski su na predmetu posebno obrađeni radiološki detektori, kemijski detektori, dozimetrija radioaktivnog zračenja, kemijski i radiometrijski laboratorij, vozilo za RKB izviđanje, automobil-cisterna za dekontaminaciju (ACD), perionica i sušionica za dekontaminaciju odjeće, radiouređaji postrojbi NKB obrane, školska sredstva NKB obrane te obavješćivanje o NKB opasnosti. Taktika NKBO-a trebala je obučiti polaznike za zadaće koje izvršavaju postrojbe NKBO-a u vezi RK izviđanja, osmatranja NK udara

---

⁷² NPP za Tečaj o razminiranju (od veljače 1992.), Zagreb, 1992., 9-14.

⁷³ Predmet TO tematski je bio podijeljen isto kao i na Tečaju zapovjednika vodova inženjerije, vidi naprijed.

i izvođenja RKB dekontaminacije ljudi, MTS, objekata i zemljišta. Za praktičnu obuku slušatelja predmeti SiO postrojbi NKBO i Taktika NKBO imali su predviđene posebne vježbe; primjerice: uporaba ACD za dekontaminaciju ljudi ili MTS-a ili zemljišta, uporaba ACD za posebnu namjenu (gašenje požara, ispumpavanje vode, opskrba vodom), izviđanje radioaktivno ili kemijski kontaminiranog zemljišta i druge vježbe.⁷⁴

Obavještajna djelatnost

Na Tečaju za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u operativnoj zoni – brigadi vojno-stručni predmeti bili su: Taktička obuka (20 sati), Tehnička sredstva i oprema (5 sati) te Obavještajno osiguranje (34 sata). Na Taktičkoj obuci polaznike je trebalo upoznati s minsko-eksplozivnim sredstvima i naučiti ih rukovati i koristiti se njima, zatim organizacijom i izvođenjem diverzija, NKB dekontaminacijom, orijentacijom na nepoznatom zemljištu i korištenjem karte i kompasa. Na predmetu Tehnička sredstva i oprema polaznici su uvježbavani u rukovanju radiouređajima VVF i VF opsega u svim uvjetima. Polaznicima je trebalo pokazati i omogućiti praktični rad s optoelektronskim uređajima, radarima i radarskim detektorima te drugim izviđačkim sredstvima koja se nalaze u izviđačkim postrojbama. Pri tome ih je trebalo upoznati s mjerama zaštite na radu te s čuvanjem i osnovnim održavanjem uređaja. Za Obavještajno osiguranje predviđeno je najviše vremena jer je polaznike trebalo obučiti za izvršavanje namjenskih zadataka u svim uvjetima borbenih djelovanja (prikupljanje obavještajnih podataka, izviđanje tehničkim sredstvima, ispitivanje ratnih zarobljenika i prebjeglih osoba, obrada obavještajnih podataka itd.) i osposobiti ih da pravilno pripreme i uporabe obavještajno-izviđačke organe i postrojbe te da brzo reagiraju i donose pravilne odluke u svakoj situaciji. Na zasebnoj temi obrađene su oružane snage neprijatelja; njegova organizacijsko-formacijska struktura, operativno-taktička načela djelovanja, osnovne karakteristike naoružanja i opreme, sadašnji raspored i vjerojatni cilj djelovanja, formiranje okupatorske vlasti na privremeno zauzetim područjima te osjetljive i slabe točke neprijatelja. Posebna tema posvećena je ishrani u prirodi u uvjetima oskudice i neredovite opskrbe.⁷⁵

ZMIN

Na tečaju za mobilne osmatračke radare zračnog motrenja i navođenja (ZMIN) polaznici su imali samo jedan vojno-stručni predmet: Mobilni osmatrački radari ZMIN (92 sata). Cilj predmeta, odnosno tečaja, bio je osposobiti polaznike za sustavno završno podešavanje i mjerenje radara P-15 i OAR-M61 (radi povećavanja operativne učinkovitosti), osigurati sustavni pristup održavanju i podešavanju tih vrlo starih radara kako bi se mogao maksimalno iskoristiti njihov tehnički potencijal. Polaznike je trebalo uputiti i u strukturu i odnose te hijerarhiju svih tehničkih i operativnih podsustava koji čine prostorno distribuirani informacijski sustav ZMIN-a, s posebnim

⁷⁴ NPP za Tečaj zapovjednika vodova NKB obrane (od veljače 1992.), Zagreb, 1992., 10- 21.

⁷⁵ NPP tečaja za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u OZ – brigadi (od ožujka 1992.), Zagreb, 1992., 9-15.

naglaskom na specifičnosti rada u realnom vremenu (odnos ZMIN-a prema Kontrolni letenja i Hidrometeorološkoj službi RH, prema GSHV-u i ostalim strukturama HV-a i MORH-a, uloga u HRZ-u i PZO-u itd.).⁷⁶

Intendantska služba

Na Tečaju za izvjestitelje intendantske službe vojno-stručni predmeti bili su Intendantsko osiguranje Hrvatske vojske (40 sati) i Organizacija intendantskog osiguranja (InOs) u bojnim djelovanjima (52 sata). Polaznicima tečaja trebalo je objasniti osnovne teoretske postavke na kojima se zasniva organizacija opskrbe s intendantskim materijalnim sredstvima u HV-u, obučiti ih za učinkoviti rad u sustavu intendantskog osiguranja i osposobiti ih za učinkovito planiranje i organiziranje intendantskog osiguranja postrojbi te za zapovijedanje postrojbama intendantske službe u svim oblicima bojnog djelovanja. Programski sadržaji predmeta obuhvaćali su organe, jedinice i ustanove intendantske službe, pričuvu intendantskih materijalnih sredstava i izvore za popunu, zatim opskrbu intendantskim materijalnim sredstvima (prehrambenim artiklima i vodom, potrošnim materijalom, ogrjevom, dobavom i evakuacijom InMS) te organizacijom prehrane (značaj prehrane, osnovni sastojci namirnica, vrste obroka, energetska i biološka vrijednost obroka, jelovnik) i intendantskih uslužnih djelatnosti (zaduživanje osobne opreme pripadnika HV-a, kupanje, presvlačenje i pranje rublja, šišanje ljudstva).⁷⁷

Santitetska služba

Na tečaju za izvjestitelja sanitetske službe vojno-stručni predmeti bili su: Nuklearno, kemijsko i biološko oružje (6 sati), Organizacija i taktika sanitetske službe (12 sati), Preventivno-medicinska zaštita (18 sati), Prva medicinska pomoć ranjenicima na mjestu ranjavanja i u transportu (91 sat), Medicinska nuklearna, kemijska, biološka zaštita (12 sati), Psihologija i psihijatrija u ratu (14 sati), Sudska medicina u ratnim uvjetima (4 sata), Žrtve u ratu i zarobljenici (3 sata). Cilj predmeta NKBO-a bio je upoznati polaznike (liječnike) s vrstama i efektima djelovanja NKB oružja na ljude, MTS i okoliš, kao i o mogućnostima i načinu zaštite i otklanjanja posljedica od kemijske i radioaktivne kontaminacije. Predmet Organizacija i taktika sanitetske službe trebala je polaznicima pružiti osnovna znanja o zadacima i organizaciji sanitetske službe u ratu, kao i o specifičnostima pružanja zdravstvene zaštite u ratu te ih upoznati s osnovnom sanitetskom opremom koja se koristi na razini brigade. Polaznike je trebalo osposobiti i za samostalno i uspješno obnašanje dužnosti izvjestitelja sanitetske službe bataljuna, zapovjednika sanitetskih jedinica i dužnosti načelnika saniteta u brigadi. Predmet Preventivno-medicinska zaštita trebao je osposobiti polaznike za djelovanje u ratnim uvjetima: a) za organiziranje i provođenje stručne kontrole higijensko-

---

⁷⁶ NPP za tečaj mobilni osmatrački radari ZMIN (od travnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-14.

⁷⁷ Nastavni plan i program za tečaj planiranje i realizacija intendantskog osiguranja postrojbi (od travnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-13.

-profilaktičkih mjera u postrojbama, radi čuvanja zdravlja i sprečavanja pojava bolesti ili rane neutralizacije već započetog patološkog procesa; b) za organiziranje provođenja protuepidemijskih mjera radi suzbijanja bolesti odnosno oštećenja te eliminiranja bolesti ili patološkog stanja.

Pomoću predmeta Prva medicinska pomoć ranjenicima na mjestu ranjavanja i u transportu trebalo je upoznati polaznike s organizacijom i najsuvremenijim medicinskim postupcima u pružanju općemedicinske pomoći ranjenicima i oboljelima. Programskim sadržajima predmeta predviđene su teme: anatomska podloga hitnih intervencija, kardiopulmonalna reanimacija – CPR Defibrilacija, traumatski šok i politrauma, prehospitalni postupak kod opekline, hipotermije, lijekovi u vitalno ugroženih bolesnika, transfuziologija te hitna kirurgija u ratu. Na predmetu Medicinska NKBZ trebalo je osvježiti znanja iz područja oštećenja zdravlja NKB borbenim sredstvima, a na predmetu Psihologija i psihijatrija u ratu upoznati polaznike s metodama i načinima dijagnostike najčešćih duševnih oboljenja u ratu i ratne stresne reakcije. Na planiranim temama, među ostalim, govorilo se o psihosocijalnim osobinama vojničke sredine, opažanju i procjenjivanju ljudi i komunikaciji s pacijentom, strahu, glasinama i panici, manifestaciji neprilagođenog ponašanja u vojsci, zatim o bolu, stresu, psihijatrijskim poremećajima u ratu itd. Na predmetu Sudska medicina u ratnim uvjetima trebalo je obnoviti znanja polaznika iz područja sudske medicine, s posebnim naglaskom na iskustva sudske medicine u ratu (identifikacija, tanatologija, obdukcija itd.). Predmet Žrtve u ratu trebao je upoznati polaznike s pravnim propisima koji se primjenjuju u ratu, kao i međunarodnim konvencijama za zaštitu ljudi u ratu.⁷⁸

NPP-i za “jednomjesečne tečajeve” (od lipnja 1992.)

Od lipnja 1992. trajanje tečajeva povećano je na 18 dana (16 radnih i 2 neradna). Svakodnevna nastava (ponedjeljak – petak, a po potrebi i subotom) trajala je 8 sati (6+2) – ukupno 160 sati, a provodila se prema novim NPP-ima za “jednomjesečne tečajeve”. Opći i poseban cilj te zadaće obuke ostali su isti kao u prethodnim NPP-ima. Međutim, uz informativno-psihološku djelatnost (36 sati – 23% od ukupno predviđenog broja sati) i tjelovježbu (12 sati – 7%), koji su bili u prethodnim NPP-ima, novim je dotadašnji vojno-stručni dio nastave precizno podijeljen na temeljnu vojnu izobrazbu (32– 40 sati – 20- 25% od ukupnog broja sati) i vojno-specijalističku izobrazbu (72 – 80 sati – 45-50% od ukupnog broja sati).⁷⁹ Uz to, javljaju se i prvi NPP-i u kojima se jasno navodi da su namijenjeni za izobrazbu dočasnika (primjerice, umjesto dotadašnjeg “NPP-a za tečaj zapovjednika desetina pješništva”, novi NPP namijenjen je “za jednomjesečni tečaj dočasnika pješništva”).

⁷⁸ NPP tečaja za izvjestitelja sanitetske službe (od svibnja 1992.), Zagreb, 1992., 9-21.

⁷⁹ NPP-i za jednomjesečni tečaj zapovjednika satnija i bataljuna pješništva (dakle za časnike) imali su drugačiju strukturu izvođenja nastave: IPD – 40 sati (25% od ukupno predviđenog broja sati tečaja), temeljna vojna izobrazba – 44 sata (28%), vojno-specijalistička izobrazba – 64 sata (40%) i tjelovježba 12 sati (7%).

Informativno-psihološka djelatnost

Informativno-psihološku djelatnost (IPD) slušali su polaznici svih dočasničkih (i časničkih) tečajeva. Za razliku od 15-dnevnih tečajeva, kada je IPD imao samo DO i MPO, u NPP-ima za 1-mjesečne tečajeve IPD je podijeljen na Vojno-informativnu djelatnost (4 sata), Vojnu psihologiju (8 sati), Domovinski odgoj (16 sati) i Metodiku obuke vojnika, odnosno Metodiku vojne izobrazbe (8 sati).

Vojno-informativna djelatnost (VID) trebala je polaznicima osigurati dodatna temeljna znanja o vojno-informativnoj djelatnosti i pridonijeti razvoju njihove informativno-političke kulture. Tematski su posebno bili obrađeni: uvod u vojno informiranje, značenje vojno informativnih sadržaja, strategijsko značenje informacija te vojno informiranje i posredni oblici djelovanja.⁸⁰

Vojna psihologija zamijenila je dotadašnji MPO. Cilj predmeta bio je upoznati dočasnika (na pojedinim mjestima u NPP-u i dalje piše "časnika") s temeljnim primjenjivim spoznajama iz područja vojne psihologije i naučiti ga glavnim oblicima psihološke samopomoći, kako bi mogli uspješno djelovati u postrojbama HV-a, napose u bojnim djelatnostima i na samoj crti bojišnice.⁸¹ Tematski je predmet obuhvatio uvod u psihologiju, selekciju i klasifikaciju u HV-u, motivacijsko djelovanje u vojnim postrojbama, organizaciju psihološke pripreme boraca, psihologiju zapovjednog ponašanja, psihologijske osnove specijalnog rata, prilagođeno i neprilagođeno ponašanje u vojsci te umor i njegovo suzbijanje u vojsci.⁸²

Sadržaj Domovinskog odgoja, u odnosu na prijašnji NPP, bio je znatno kvalitetniji. Cilj predmeta bio je pružanje pomoći u "oblikovanju intelektualnih, moralnih, profesionalnih i karakternih osobina hrvatskog vojnika (dočasnika i časnika), koje podstiču domoljublje i motiviranost, potrebnu za uspješno i efikasno izvršavanje postavljenih zadaća". Zadaća nastavnika DO bila je pružanje temeljnih znanja iz povijesti te znanja o "civilizaciji, kulturi, državotvornom kontinuitetu, vjekovnoj i žilavoj borbi za očuvanje nacionalnog identiteta i temeljnih civilizacijskih vrednota na hrvatskom tlu". Izborom odgovarajućih tema polaznicima je trebalo "približiti spoznaju o pripadnosti hrvatskog društva tijekom povijesti europskoj civilizaciji i kulturi, a time i stečevinama (vrijednostima) na kojima ona počiva" te "razvijati štovanje prema demokratskom pokretu, cijeniti i štovati osobna i nacionalna prava i slobode, i ustanove pravne države". Uz to, polazniku je trebalo pružiti "temeljita saznanja o naravi i ciljevima domovinskog, oslobodilačkog i obrambenog rata, zatim saznanja o agresoru te o sredstvima, načinima i metodama agresije". Predmet je tematski bio podijeljen na povijesna razdoblja: Hrvatska u doba narodnih vladara (do 1102.), Hrvatska u zajednici s Ugarskom, Hrvatska u sklopu srednje Europe (1527. – 1790.), počeci moderne Hrvatske, hrvatske zemlje u I. svjetskom ratu, hrvatske zemlje u prvoj Jugoslaviji, Hrvati u II. svjetskom ratu, Hrvatska u drugoj Jugoslaviji, slom

---

⁸⁰ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 7; i drugi NPP-i.

⁸¹ Časnički tečajevi imali su nešto veći broj sati za Vojnu psihologiju (12 sati).

⁸² NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 8-9; i drugi NPP-i.

komunizma i rađanje neovisne i suverene Države Hrvatske, velikosrpske pretenzije na hrvatske zemlje, razvitak hrvatske državotvorne misli, kulturni i civilizacijski doprinos Hrvata europskoj i svjetskoj civilizaciji, geopolitički i geostrategijski položaj Hrvatske, Hrvatska – suverena demokratska država, Domovinski rat (dotadašnji tijek rata u Hrvatskoj i početak rata u Herceg-Bosni te trenutno stanje na hrvatskim i bosanskohercegovačkim ratištima) te temeljna domovinska načela.⁸³

Prema tome, sadržaj predmeta obuhvatio je cijelu hrvatsku povijest, uključujući i kulturu, velikosrpske pretenzije, suvremeni ustroj Hrvatske te temeljne pojmove demokracije i prednosti demokratskog sustava, pa se može reći da je bio prilično iscrpan. No, uz neke manje nepravilnosti u nazivima tema (primjerice, nije Država, nego Republika Hrvatska), glavna primjedba ovakvom NPP-u za DO je nemogućnost njegove provedbe u zadanim vremenskim okvirima. Naime, za svaku temu je predviđen po 1 nastavni sat, što je, s obzirom na smjernice koje su zadane u svakoj temi nemoguće provesti. Ipak, s obzirom na prethodni NPP za DO, koji je bio totalno promašen, ovaj je ipak značio korak naprijed i može dobiti (jedva) prolaznu ocjenu.

Metodika vojne izobrazbe imala je za cilj upoznati polaznike s temeljnim vojno-andragoškim znanjem i pridonijeti njihovoj povećanoj osposobljenosti za kvalitetniju organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa vojnika i postrojbi HV-a. Polaznici su trebali steći znanja o temeljnim pedagoško-andragoškim i didaktičko-metodičkim pojmovima, ovladati osnovama organiziranja, izvođenja i vrednovanja odgojno-obrazovnog procesa u svojim postrojbama, upoznati temeljne metodičke pretpostavke za kvalitetnu provedbu procesa učenja i uvježbavanja vojnika i postrojbi HV-a te upoznati se sa svojom ulogom kao odgajatelja vojnika i postrojbi.⁸⁴

Tjelovježba

Tjelovježba je bila jednaka za polaznike svih tečajeva. Cilj tjelovježbe bio je pripremiti i osposobiti polaznike (u nekim NPP-ima još su spominjane "starješine") (!) za izvođenje tjelovježbi neophodnih za zdraviji život i psihofizička naprezanja. Cilj je trebalo postići kroz zadaće, kao što su kondicijske vježbe i borenje, a predviđeno je i podizanje opće sportske i vojničke kulture. Nastava je izvođena u blokovima od dva nastavna sata, na kojima su kombinirane vježbe borbe (napad i obrana s oružjem i bez oružja, padovi, obrana od hvatanja, gušenje), svladavanje prepreka na stazi za pješaštvo te sportske igre (košarka, nogomet, trim kabinet).⁸⁵

⁸³ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 10-20; i drugi NPP-i.

⁸⁴ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 21-24; i drugi NPP-i.

⁸⁵ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 43-47; i drugi NPP-i.

Temeljna vojna izobrazba

Temeljnu vojnu izobrazbu, kao što sugerira i sam naziv posebno određenoga područja NPP-a, slušali su polaznici svih tečajeva, a bila je podijeljena na predmete: Opća taktika (20 sati za dočasnike pješaštva, a 12 sati za ostale rodove i službe, primjerice, dočasnike topništva, PZO, inženjerije, tehničke službe), Poznavanje streljačkog oružja i nastava gađanja (12 sati) te Vojna topografija (8 sati).

Cilj Opće taktike bio je osigurati slušateljima potrebnu razinu temeljnih znanja za uspješno izučavanje taktike roda/službe za koju su se školovali (pješaštvo, topništvo, inženjerija, tehnička služba itd.) i uporabu osnovnih združenih taktičkih postrojbi HV-a te osigurati nužnu razinu vojno-stručnih znanja slušatelja za poduzimanje svih mjera borbenog osiguranja borbenog djelovanja i zapovijedanja ("komandiranja") postrojbama od razine odjeljenja do voda u okviru borbenog rasporeda satnije i samostalno. Zadaća predmeta bila je dati slušateljima temeljna znanja iz taktike pješaštva, naučiti namjenu, zadaće i organizaciju postrojbi pješaštva te upoznati optimalne parametre potrebne za grupiranje, bojni raspored, organizaciju suučesća unutar postrojbi, kao i vatrenoj potpori u svim uvjetima borbenog djelovanja. Tematski su bile zastupljene sve grane oružanih snaga: kopnena vojska (KoV), ratno zrakoplovstvo i ratna mornarica. Naglašena je podjela KoV-a na rodove (pješaštvo, oklopno-mehanizirane postrojbe, topništvo, postrojbe za PZO, inženjerija, veza, postrojbe za NKBO) i službe (postrojbe tehničke, opskrbe, prometne, sanitetske i veterinarske službe) te uloga taktike kao grane ratne vještine (pojam i definicija taktike). Posebno su obrađene značajke svakoga roda ili službe (uloga, namjena, zadaće itd.) te kretanje postrojbi, izravan boj, napadna i obrambena djelovanja (uporaba OMP, topništva i PZO postrojbi KoV-a u napadu i obrani, inženjerijsko osiguranje i organizacija veze u napadu i obrani, NKB oružje i PNKO postrojbi u napadu i obrani). Navedene teme bile su zajedničke svim rodovima i službama. Uz njih, na Tečaju za dočasnike pješaštva posebno su obrađene teme: borba u okruženju, zasjeda te protuoklopna i protudesantna borba (zbog toga je Opća taktika na Tečaju dočasnika pješaštva imala 8 nastavnih sati više nego na drugim tečajevima).⁸⁶

Cilj i zadaća predmeta Poznavanje streljačkog oružja i nastava gađanja ostao je isti kao i u predmetu NNG iz prethodnog NPP-a. Jedina promjena je u nazivu predmeta (umjesto Naoružanje i nastava gađanja, predmet je nazvan Poznavanje streljačkog oružja i NG).⁸⁷

Vojna topografija novi je predmet koji se javlja u NPP-u, jer je dotadašnje iskustvo iz Domovinskog rata u vođenju i zapovijedanju postrojbama, pokazalo nužnost izdvajanja vojne topografije kao posebnog predmeta na izobrazbi časnika i dočasnika. U prethodnom NPP-u za zapovjednike desetina pješaštva (15-dnevni tečajevi) vojna topografija bila je zastupljena u predmetu Taktička obuka (Tema 5: Orijentacija na zemljištu), a za njezino izvođenje bilo je predviđeno 5 nastavnih sati. Cilj Vojne

---

⁸⁶ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 25-32; i drugi NPP-i.

⁸⁷ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 33; i drugi NPP-i.

topografije bio je osposobiti polaznike za uporabu zemljovida u pripremi, rješavanju i izvršavanju različitih borbenih i drugih zadaća. Posebno su bile obrađene teme: mjerenje i orijentacija na zemljištu bez zemljovida (načini orijentacije na zemljištu, ručni kompas i njegova uporaba, određivanje pravca sjevera itd.), topografski zemljovidi (mjerilo, podjela, sadržaj itd.), mjerenje na zemljovidu, orijentacija i kretanje na zemljištu pomoću zemljovida, mjerenje i orijentacija na zemljištu bez zemljovida, čitanje reljefa zemljišta i zemljišnih objekata prikazanih na zemljovidima, mjerenje na zemljovidu te orijentacija i kretanje na zemljištu pomoću zemljovida.⁸⁸

Vojno-specijalistička izobrazba

Na vojno-specijalističkoj izobrazbi jednomjesečnih tečajeva dočasnika polaznici su slušali Taktiku roda/sluzbe i novi predmet Poznavanje, rukovanje i održavanje tehničko-materijalnih sredstava (TMS) roda/sluzbe (pješaštva, topništva, PZO-a, inženjerije, tehničke ili neke druge službe čiji su tečaj polazili). Za Taktiku roda/sluzbe planirano je od 32 do 40 sati, ovisno o rodu/sluzbi tečaja (32 sata za pješaštvo, 36 sati za inženjeriju i službe, primjerice, tehničku te 40 sati za topništvo i PZO). Za predmet Poznavanje, rukovanje i održavanje TMS roda/sluzbe, koji je u svom sadržaju obuhvatio više tema iz predmeta prethodnih NPP-a (koje su novim NPP-ima ukinute), planirano je od 40 do 44 sata, ovisno o rodu/sluzbi tečaja (40 sati za pješaštvo, topništvo i PZO, 44 za inženjeriju i službe, primjerice tehničku).

Pješaštvo

Taktika pješaštva imala je za cilj osposobiti slušatelje za zapovijedanje ("komandiranje") pješačkim vodom, pa su slušatelji trebali ovladati temeljnim znanjima iz uporabe pješačkog voda samostalno i u sklopu borbenog rasporeda satnije. U okviru zadanih tema trebali su se osposobiti za pripremu i organizaciju napada, obrane, zasjede i protudiverzantskog djelovanja pješačkoga voda te za pripremu i organizaciju pješačkoga voda na maršu i za borbu u susretu.⁸⁹ Cilj predmeta Poznavanje, rukovanje i održavanje TMS pješaštva bio je utvrditi znanje polaznika o osobnim i zajedničkim TMS voda pješaštva i osposobiti ih da samostalno organiziraju i izvode gađanje s vojnicima i satnijom. Posebna pozornost posvećena je opisu, rukovanju (punjenju, nišanjenju i okidanju), borbenim osobinama i namjeni puške, puškomitraljeza, protuoklopnih oruđa i oružja, minobacača, pištolja te nošenju i bacanju ručnih bombi (PT bombe). Dakako, i čuvanju i osnovnom održavanju TMS (dnevni i periodični pregledi, tehnički pregledi itd.).⁹⁰

⁸⁸ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 34-37; i drugi NPP-i.

⁸⁹ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 38-39.

⁹⁰ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika pješaštva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 40-42.

Topništvo

Taktika topništva trebala je osigurati da slušatelji (dočasnici) ovladaju temeljnim znanjima iz taktike uporabe topničkih postrojbi. U tom cilju, na planiranim temama obrađivala se uporaba i djelovanje topništva u borbi, inženjerijsko uređenje elemenata borbenog rasporeda baterije, praktičan rad s instrumentima i kartom, protuoklopna baterija (vod) u ulozi POOd u navali i obrani, posredno gađanje te vatreni vod pridodat pješačkoj satniji u obrani i napadu.⁹¹ Predmet Poznavanje, rukovanje i održavanje TMS topništva imao je za cilj učvrstiti znanje u pravilnom rukovanju, posluživanju i namjenskoj uporabi oruđa, streljiva ("municije"), instrumenata i uređaja. Na predmetu je tematski bio obrađen pojam o kutovnim jedinicama, tablica gađanja, topnički pribor i instrumenti, topnička busola, laserski mjerač daljine, snopar, topografska karta, topničko oruđe, topničko streljivo, neposredno i poluposredno te posredno gađanje i rad izvršitelja gađanja.⁹²

PZO

Taktika roda PZO-a trebala je osigurati da slušatelji ovladaju temeljnim taktičkim znanjima iz uporabe postrojbi PZO-a u svim uvjetima borbenog djelovanja. Na posebno obrađenim temama obrađen je PZO kao rod (povijest, stanje u svijetu i Hrvatskoj itd.), poznavanje zrakoplovstva protivnika (podjela zrakoplovstva, osnovni tipovi zrakoplova i zrakoplovnog naoružanja protivnika, načini djelovanja protivnika, očekivana taktika napada), sredstva i postrojbe PZO-a (PAM i PAT, namjena i zadaće lake topničke baterije PZO-a, namjena i zadaće lake samohodne raketne baterije i odjeljenja lakih prenosnih raketnih sustava), bojni rasporedi sredstava PZO-a, daljine vatrenih položaja raketnih i topničkih sustava, pripreme postrojbi PZO-a za djelovanje (izviđanje, organizacija PZO-a), zapovijedanje i uporaba postrojbi PZO-a, fortifikacijsko uređenje položaja postrojbi PZO-a (inženjerijsko osiguranje, maskiranje, osiguranje vodom), taktičko uvježbavanje pripremnih i borbenih radnji te studijsko putovanje i zajednička taktička vježba (sudjelovanje PZO-a u navali pješačke brigade).⁹³ Predmet poznavanje, rukovanje i održavanje topničkog i raketnog naoružanja PZO-a trebao je učvrstiti znanja o pravilnom rukovanju, održavanju i namjenskoj uporabi oruđa, streljiva ("municije"), instrumenata i uređaja. Programskim sadržajima obuhvaćeni su topnički i raketni sustavi. Na posebnim temama od topničkih sustava obrađena su protuzrakoplovna (PZ) cijevna sredstva (TPAM KPVT 14, 5/2; TPAM KPVT 14,5/4; PAT 20/1 M-75; PAT 20/3 A3 M-55; PAT 20/3 A4 M-55; PAT 30/2 mm; PAT 40 mm M-1; PAT 40 mm M-12), streljiva za PZ cijevna sredstva, priprema PZ oruđa za gađanje, gađanje ciljeva na zemlji PZ cijevnim sredstvima (pokretne i nepokretne ciljeve), gađanje ciljeva u zraku PZ cijevnim sredstvima (gađanje s TPAM, gađanje topovima) te raketni sustavi za gađanje ciljeva u zraku. Raketni sustavi predloženi su temama:

---

⁹¹ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika topništva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 37-40.

⁹² NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika topništva (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 41-43.

⁹³ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika PZO-a (topnički i raketni sustavi), od lipnja 1992., Zagreb, 1992., 37-39.

protuzrakoplovna raketna sredstva (sustav S-2M, sustav "Igla", sustav S-1M, sustav S-10M), njihova priprema za gađanje, gađanje ciljeva u zraku te trenažna sredstva (trenažer 9F616 M-1 i trenažer N-100).⁹⁴

Inženjerija

Cilj Taktike inženjerije bio je osigurati da dočasnici ovladaju znanjima i vještinama iz taktike uporabe inženjerijskih vodova, odjeljenja i grupa. Tematski su bile obrađene osnove taktike, naše snage – agresorske snage, taktika inženjerije (inženjerijsko osiguranje borbenog djelovanja, obrane i napada), sanitetska obuka, minsko-eksplozivne prepreke (vrste minsko-eksplozivne prepreke, sustavi PO i PP te mješovitih minskih polja, fortifikacijske prepreke ojačane MES-om te fugase – poljske, kamene i plamene), sustavi razminiranja MEP-a, orijentacija na zemljištu (uporaba kompasa, čitanje topografskih karata, određivanje azimuta), izrada i korištenje zapisa MEP-a, izrada i svladavanje MEP-a te potpuno razminiranje zemljišta (ručno i korištenjem stroja te mjere tehničke zaštite pri razminiranju zemljišta).⁹⁵ Predmet Rukovanje i održavanje inženjerijskih sredstava imao je za cilj osigurati da slušatelji prodube i utvrde dosadašnja teoretska i praktična znanja te vještine i navike o uporabi inženjerijskih sredstava. Posebnim temama bile su obuhvaćene mjere pirotehničke sigurnosti, sredstva za paljenje eksplozivnog naboja (za štapinsko i električno paljenje te ostali načini paljenja), rušenje elemenata, materijala i objekata, minsko-eksplozivna sredstva (PO mine, PP mine, specijalni upaljači), uništavanje baruta i eksploziva, uništavanje MES-a, sredstva za razminiranje, pojedinačno štapinsko i električno paljenje eksplozivnih naboja, rušenje elemenata i paljenje fugasa, postavljanje i uklanjanje specijalnih upaljača, pojedinačno postavljanje i uklanjanje vježbovnih i bojnih PO i PP mina te pokazna vježba uništavanja MES-a.⁹⁶

Tehnička služba

Taktika tehničke službe imala je za cilj osposobiti polaznike za učinkovito planiranje i organiziranje tehničkog osiguranja postrojbi te učinkovito zapovijedanje postrojbama tehničke službe u svim oblicima bojnog djelovanja. Zadaća je bila upoznati ih s osnovama, strukturom i funkcioniranjem sustava održavanja te ih obučiti za organiziranje i upravljanje procesima tog sustava. Polaznicima tečaja trebalo je objasniti i osnovne teoretske postavke na kojima se zasniva organizacija opskrbe sa tehničkim materijalnim sredstvima u HV-u te ih obučiti za učinkovit rad u sustavu opskrbe. Tematski su bile predstavljene postrojbe i organi tehničke službe, raspored organa i postrojbi tehničke službe, razvoj i rad postrojbi TSI, osnove sustava održavanja u HV-u, planiranje i realizacija održavanja TMS, izvlačenje i evakuacija oštećenih TMS, organizacija dopreme TMS, dokumentacija, rad zapovjednika postrojbi TSI u boju

⁹⁴ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika PZO-a (topnički i raketni sustavi), od lipnja 1992., Zagreb, 1992., 40-41.

⁹⁵ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika inženjerije (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 37-38.

⁹⁶ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika inženjerije (od lipnja 1992.), Zagreb, 1992., 39-42.

te u raznim oblicima i uvjetima bojnih djelovanja, osiguranje TSI u boju, organizacija planiranja tehničkog osiguranja za bojnu zadaću, taktička zadaća (TO s ojačanog bataljuna) te značaj, definicija, načela i nadležnosti opskrbe.⁹⁷ Predmet Rukovanje i održavanje TMS tehničke službe imao je za cilj upoznati polaznike s TMS kojima raspolaže tehnička služba. Tematski su bile obrađene osnove praćenja stanja TMS, ešaloniranje TMS, eksplozivne tvari i mjere pirotehničke sigurnosti, poznavanje MES-a, poznavanje streljiva (pješačko, topničko, ručne bombe, tromblonske mine, mine za minobacače, za RB i bestrajna oruđa), poznavanje i održavanje raketnih sustava, kemijsko i nuklearno oruđe, skladištenje, transport i održavanje streljiva i MES-a, pogonska sredstva (nafta, motorni benzin, petrolej, dizel-goriva, motorna ulja, masti, tekućine za hlađenje, skladištenje pogonskih sredstava), pogonska oprema i PP sredstva (alati, pumpe, prečistači, opskrbno-tehnički kompleti, protupožarna oprema, metode i sredstva za gašenje požara), korozija i zaštita te pokretne i stacionarne radionice predviđene za remont.⁹⁸

PROBLEM KADROVSKE I MATERIJALNO-TEHNIČKE POPUNJENOSTI ČC-a

Osnivanje i početak rada Časničkog centra te izvođenje nastave, pratili su mnogi problemi, napose osiguravanje dovoljnog broja nastavnika i MTS-a. Neki od problema uočeni su vrlo brzo, a neki su se pojavili s razvojem Centra.

Kadrovski problemi

Načelnik ČCHV-a brigadir Dragutin Šlopar, dipl. inž., već je 9. ožujka 1992. uputio Upravi za školstvo GS, prijedloge za rješavanje problema. Na temelju iskustva iz prvoga razdoblja rada na obuci časnika zatražio je da se u ustroj ČCHV-a ugrade jedna pješačka satnija profesionalnih vojnika i kadrovi koji u dotadašnjem ustroju nisu bili predviđeni, a koji su nužni za rad Centra (lektor, a ujedno i nastavnik hrvatskoga jezika; neki profil radnika u tiskari – ulagač, ofset strojari; radnik za održavanje borbene tehnike – tenkovski mehaničar, mehaničar za sredstva veze; domari objekata – 12 domara za 66 objekata; itd.). Zatražio je i izmjene u dozvoljenom rasponu činova i kvalifikacija za građanske osobe, alternative kod nastavničkih mjesta – djelatne vojne ili građanske osobe⁹⁹ te predložio organizacijsko povezivanje dotadašnjih "grupa nastavnika" u katedre. Najviše je inzistirao na popunjavanju ČCHV-a kvalitetnim

---

⁹⁷ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika tehničke službe (od srpnja 1992.), Zagreb, 1992., 36-39.

⁹⁸ NPP za jednomjesečni tečaj dočasnika tehničke službe (od srpnja 1992.), Zagreb, 1992., 40-42.

⁹⁹ Mnogim djelatnicima HVU nije bilo jasno zašto na pojedinim nastavnim mjestima koja su zahtijevala znanja stečena u civilnim školama nije postojala alternativa – djelatna vojna osoba ili građanska osoba, nego je prema ustroju određeno mjesto bilo predviđeno samo za djelatnu osobu ili samo za građansku osobu. Primjerice, za nastavnika Domovinskog odgoja i slično.

nastavnicima. Zato je Personalnoj upravi predložio da tome (na osnovi odgovarajuće zapovijedi) dade prednost. Primjerice, da se iskoristi demobilizacija postrojbi HV-a koja je bila u tijeku, kako bi se najbolji časnici doveli u ČCHV na mjesta nastavnika te da se omogući da kvalitetni kadrovi (časnici i drugi), koji su postavljeni na neodgovarajuća mjesta u HV-u, mogu "brzo i jednostavno biti premješteni u ČC". Problem kadrovske popunjenosti trebalo je rješavati trenutno, jer su za početak tečajeva u ožujku "neophodno bila potrebna" dva nastavnika inženjerije (bez kojih se, prema postojećem NPP-u, nije mogla izvesti nastava na tečaju za razminiranje), nastavnik za tečaj pješništva, dva nastavnika na tečaju veze, dva nastavnika taktike (napose časnik koji je u ratu zapovijedao "bataljunom ili brigadom", kako bi se omogućilo održavanje tečajeva za više razine zapovijedanja) te nastavnik NKBO-a.¹⁰⁰ No, demobilizacija HV-a (nakon sklapanja Sarajevskog primirja) zapravo je znatno otežala pokušaje Centra da za izvođenje nastave osigura kvalitetan i stručan kadar, jer je iz vojske otišao i dio časnika koji su do tada izvodili obuku na tečajevima. Odlazak iz vojske časnika koji su izvodili obuku (u ožujku 1992.) bilo je vrlo teško nadoknaditi u kratkom roku, što znači da su objektivne mogućnosti da se obuka na sljedećem tečaju (planiranom u mjesecu travnju) realizira na potrebnoj razini bile znatno umanjene.¹⁰¹

Popunjavanje nastavničkog kadra ostalo je najveći problem na tečajevima do rujna 1992. Brojne zamolbe za osiguravanjem nastavnika ukazuju na goleme poteškoće i neizvjesnost, ali i napor koji su djelatnici ČCHV-a uložili da bi se osiguralo održavanje već planirane nastave. Osim što je uzrokovao preopterećenost zapovjednika tečaja i drugih nastavnika na tečaju, taj je problem često ugrožavao potpunu realizaciju NPP-a. Jer u slučaju nemogućnosti ispunjavanja upućene zamolbe, pojedina tema iz NPP-a ili čak cijeli tečaj ne bi se mogao održati ("organizirao bi se u nekom drugom terminu"). Ponekad zbog nedostatka nastavnika predviđena nastava nije ni realizirana.¹⁰²

Već u Izvješću o završetku tečajeva 1. klase, nastavnici Tečaja veze zatražili su: nastavnika za telefonsko-telegrafске uređaje i sustave, nastavnika praktične nastave za telefonsko-telegrafске sustave i nastavnika za radiorelejne uređaje.¹⁰³ Zbog nedostatka grupe nastavnika za logistiku (u 4. klasi tečajeva, od 3. do 22. svibnja 1992.), od Sektora opskrbe MORH-a zatražena je (u travnju 1992.) pomoć (nastavnik za stručni dio tečaja) za realizaciju tečaja za "časnike i dočasnike HV-a koji obnašaju

¹⁰⁰ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-04, Dopis od 9. ožujka 1992.

¹⁰¹ Grupa nastavnika RKBZ zatražila je od pomoćnika za nastavu Časničkog centra HV kadrovsku popunu Tečaja NKBO-a sa časnikom VES NKBO-a, VSS, na mjesto zapovjednika tečaja ili u grupi nastavnika RKBZ sredstava. Problem je nastao jer se prethodni tečaj zapovjednika vodova NKB obrane realizirao materijalno i kadrovski s osloncem na 1. satniju NKB obrane (vojarna Borongaj), ali je u međuvremenu demobilizirano 70% te satnije i skoro svi časnici koji su izvodili obuku na tečaju, a dotadašnji zapovjednik tečaja (satnik Franjo Mušić) vratio se na raniju dužnost u OZ Osijek. Arhiv HVU-a, Zahtjev od 11. ožujka 1992.

¹⁰² Primjerice, u III. klasi tečajeva nije izvedena tema "Sanitetska obuka" na Tečaju inženjerije, jer, usprkos pravovremenom traženju, nije osiguran liječnik. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02-/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.

¹⁰³ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-02, Izvješće od 2. ožujka 1992.

dužnosti zapovjednika postrojbi intendantske službe i tehničke službe”.¹⁰⁴ Zbog istog razloga (nedostatak grupe nastavnika) zahtjev za pomoć u izvođenju nastave upućen je Geodetskom zavodu Sektora opskrbe MORH-a za predmet “Vojna topografija”.¹⁰⁵ Uprava MORH-a zamoljena je da za potrebe izvođenja teme “Pokazna vježba uništavanja MES-a” angažira pirotehničare Centralne logističke baze.¹⁰⁶ U ČCHV-u u Zagrebu nije bilo stručne osobe ni za izvođenje teme “Poznavanje zrakoplovstva protivnika”, koja je NPP-om za tečaj časnika i dočasnika PZO predviđena u predmetu “Taktika roda PZO”. Zbog toga je u srpnju 1992. ČCHV poslao molbu Zapovjedništvu HRZ-a – Odjelu zrakoplovstva da im osigura jednog pilota s iskustvom letenja na zrakoplovima lovačkog zrakoplovstva koji bi održao nastavu prema navedenoj temi.¹⁰⁷ Istodobno je upućena Zamolba i Upravi za opskrbu MORH-a da omogući svojim djelatnicima izvođenje nastave u Časničkom centru HV-a iz pojedinih tema, koje su NPP-om za 1-mjesečni tečaj časnika i dočasnika tehničke službe predviđene u sklopu predmeta “Skladištenje i transport streljiva i MES-a”.¹⁰⁸

Najveće probleme u izvođenju nastave imao je Tečaj nuklearno-kemijsko-biološke obrane (NKBO), jer nije bio popunjen ni potrebnim brojem nastavnika, ni odgovarajućim sredstvima za uspješnu realizaciju predviđenog NPP-a. Zbog toga je Načelniku NKBO-a u OZ Zagreb upućena molba da se za izobrazbu 1-mjesečnog tečaja za dočasnike i časnike NKBO-a u ČCHV-u osiguraju časnici i TMS kojima raspolaže satnija NKBO-a OZ Zagreb.¹⁰⁹ Gotovo ista zamolba upućena je i za izvođenje izobrazbe od listopada 1992. do veljače 1993., što znači da se ni u narednom razdoblju kadrovsko i materijalno popunjavanje Tečaja NKBO-a nije riješilo.¹¹⁰

Materijalno-tehnički problemi

Prema tome, uz kadrovski, poseban problem predstavljala je opremljenost ČCHV-a, kako opremom i tehničko-materijalnim sredstvima koja su bila nužna po ustroju (osobno naoružanje, sredstva veze, računala itd.), tako i opremom za izvođenje

---

¹⁰⁴ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-12, Zamolba za ispomoć u realizaciji tečaja od 15. travnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-14, Zamolba za ispomoć od 17. travnja 1992.

¹⁰⁵ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/1-92-37, Zamolba za ispomoć od 29. svibnja 1992.

¹⁰⁶ Arhiv HVU, Klasa 213-03/92-01/01, Ur.br. 3068-02/1-92-06, Zamolba za ispomoć od 10. lipnja 1992.

¹⁰⁷ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-28, Zamolba za ispomoć od 16. srpnja 1992.

¹⁰⁸ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-27, Zamolba za ispomoć od 16. srpnja 1992.

¹⁰⁹ U Zamolbi su zatražena osnovna TMS: radiološki detektor – 4 kom., kemijski detektor – 4 kom., 1 čitač osobnog dozimetra, komplet jonizacionih dozimetara, kemijska laboratorija, radiometrijska laboratorija, vozilo za RKB izviđanje (komplet), automobil cisterna za dekontaminaciju ACD M-68, automobil cisterna za dekontaminaciju M-78, šator za dekontaminaciju, perionica i sušionica za dekontaminaciju odjeće. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-26, Zamolba za ispomoć od 30. lipnja 1992.

¹¹⁰ Arhiv HVU, Klasa 809-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-42.

nastave (tehnička sredstva, streljivo i MES, TV-oprema itd.). Zahtjev za prioritonom popunom telefonskim aparatom, koji je na početku održavanja tečajeva (veljača 1992.) uputio zapovjednik Tečaja pješništva Časničkog centra HV-a (najbrojnije skupine među tečajevima), pokazuje koliki je zapravo posao čekao djelatnike Centra da se osiguraju barem osnovni materijalni uvjeti, kako za izobrazbu polaznika, tako i za rad djelatnika.¹¹¹ Popis opreme koja je nedostajala dostavljen je Sektoru logistike MORH-a, s prijedlogom da se njezina nabava osigura preraspodjelom sredstava iz drugih postrojbi (napose iz onih koje se demobiliziraju), zatim donatorstvom poduzeća, ustanova i pojedinaca, koje bi trebalo potaknuti "široj akcijom i uz odgovarajuću promidžbu i zahvalu" te nabavkom na tržištu ("postupno i u okviru prioriteta i raspoloživih novčanih sredstava").¹¹²

Jednako kao kadrovski problemi, i nedostatak materijalno-tehničkih sredstava ugrožavao je (a ponekad i onemogućio) potpunu realizaciju predviđenog NPP-a. Primjerice, zbog nedostatka MS nije bila izvedena sva praktična nastava na Tečaju topništva 1. klase (od 14. do 29. veljače 1992.).¹¹³ Na Tečaju razminiranja, zbog nedostatka specijalnih elektronskih upaljača, kemijskih upaljača i drugih specijalnih upaljača, nije realizirana vježba "Postavljanje i razminiranje specijalnih upaljača", a nedostatak materijalnog osiguranja znatno je otežavao i realizaciju NPP-a Tečaja veze.¹¹⁴ Materijalna podrška (protuzrakoplovni top 30/2 mm samohodni i sustav KPVT te četiri PZ topa 20/3 mm) zatražena je i od 50. lap PZO – OZ Zagreb za uspješnu realizaciju NPP-a za 1-mjesečni tečaj časnika artiljerijsko-raketnih postrojbi PZO.¹¹⁵

Ni popunjenost stručnom literaturom ČCHV-a, koja je bila preduvjet postizanja visoke kvalitete nastave, u prvom razdoblju djelovanja nije bila zadovoljavajuća, što je i razumljivo s obzirom na uvjete u kojima je Centar započeo s radom. U travnju 1992., kada se nije moglo osloniti na domaću vojnu literaturu, ČCHV uputio je Upravi za školstvo Sektora za strateška istraživanja i nastavu zamolbu za osiguranje literature stranih zemalja za područje vojnih pravila i uputa. Posebno inzistiranje na literaturi zemalja NATO saveza (SAD i SR Njemačka) otkriva i orijentaciju HV-a na vojnu doktrinu zemalja. Dakako, u izobrazbi je korištena i literatura bivše JNA, jer je bila trenutno dostupna, premda je bilo komičnih primjera odbijanja polaznika da koriste "agresorske publikacije".¹¹⁶ O korištenju literature bivše JNA u pisanju NPP-a za tečajeve HV-a svjedoči veliki broj riječi koje su bile u uporabi u rječniku JNA, a koje su se našle u NPP-ima za tečajeve HV-a: "municija", "četa", "bataljun", "komandir", "komandiranje", "pešadija", "artiljerija", "kurs", itd. Istodobno, to potvrđuje kako još ni sredinom 1992. u HV-u nije bilo standardizirano hrvatsko nazivlje.

¹¹¹ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-01, Zahtjev od 21. veljače 1992., zapovjednika Tečaja pješništva satnika Jasmina Jaganjca Pomoćniku (Načelnika ČCHV-a) za tečajeve brigadiru Stjepanu Tothu.

¹¹² Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-04, Dopis od 9. ožujka 1992.

¹¹³ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-02, Izvješće od 2. ožujka 1992.

¹¹⁴ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.

¹¹⁵ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-23, Zamolba od 9. lipnja 1992.

¹¹⁶ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-15, Zamolba od 16. travnja 1992.

Poseban problem u radu ČC-a predstavljao je nedostatak objekata potrebne logističke potpore (promet, garaže, skladišta, radionice), jer je pozadinska baza bivšeg "Centra vojno-tehničkih škola KoV JNA" odnosno bivše "Kasarne 1" (Ilica 256b), u koju je smješten novoosnovani ČCHV, bila u vojarni u Ilici 207 (bivša vojarna "Kumrovec"). Za rješavanje tog problema predloženo je da se ČCHV-u dodijeli dio te vojarnje, s tim da Operativnoj zoni Zagreb ostane njezin južni dio, s radionicama za srednji remont. Uz to, u ČCHV-u bile su nužne i građevinske adaptacije (primjerice, prostorija za rad liječničkog i stomatološkog tima ČC-a) te dovršenje nekih objekata, prije svega skladišno-kuhinjskog bloka.¹¹⁷

IZVOĐENJE "TERENSKE" NASTAVE

Nastava se izvodila u objektima Časničkog centra HV-a, ali i na terenu ("terenska ili praktična nastava", kako su je polaznici običavali zvati) – u Centrima za obuku i odgoj vojnika te na pojedinim objektima ili terenima u Zagrebu i njegovoj okolini. Primjerice, NPP za tečaj zapovjednika vodova topničkih postrojbi i zapovjednika baterija topničkih postrojbi predviđao je izvođenje pojedinih tema u "širem rajonu sela Novaki – Rakov Potok – Galgovo" ili u "širem rajonu sela Žažina i sela Letovanić".¹¹⁸ Na tečaju pješastva (primjerice) tema "Satnija u napadu" izvodila se u rajonu s. Lackovići – s. Srebrnjak (širi rajon Jagnjić dol).¹¹⁹ Prema NPP-u za jednomjesečne tečajeve pješastva, topništva, PZO i inženjerije (6. klase tečajeva), vježba se izvodila u rajonu Okić – Novo Selo – G. i D. Molvice.¹²⁰ Za realizaciju nastave na tečaju "artiljerijsko-raketnih postrojbi PZO" bio je predviđen poligon Bregana u vojarni "Borongaj" i kabinet za lake prijenosne raketne sustave na lokalitetu Borongaj te poligon u vojarni "Lučko" i obilazak postrojbi 50. lap PZO Operativne zone Zagreb na lokalitetima Pleso i Resnik.¹²¹ Nastavne teme predviđene NPP-om za Tečaj za časnike i dočasnike inženjerije izvođene su na vježbalištu "Napušteni kamenolom Podsused".¹²²

Nastava koja zbog svoje zahtjevanosti nije mogla biti izvedena u ČCHV-u Zagreb niti u okolini Zagreba izvođena je na specijaliziranim poligonima. Na primjer, dio nastave (u trajanju od 10-ak dana) za jednomjesečni Tečaj časnika i dočasnika OMP-a izvodio se u Centru za obuku Pazin.¹²³ Međutim, već tada se nametnulo pitanje odabira stalnog poligona za vježbe. O potrebi pronalaženja stalnog poligona za izvođenje primijenjenih oblika nastave govori zahtjev Katedre taktike pomoćniku zamjenika načelnika ČC-a da se odredi poligon koji ima odgovarajuće manevarsko zemljište (dubine – širine 5 do 7 km), prihvatljivu udaljenost od Časničkog centra (30

---

¹¹⁷ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-04, Dopis od 9. ožujka 1992.

¹¹⁸ Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/02, Ur.br. 3068-02/1-92-05, Zapovijed od 25. ožujka 1992.

¹¹⁹ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-2/1-92-07, Zapovijed od 19. ožujka 1992.

¹²⁰ Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/02, Ur.br. 3068-02/1-92-24, Zapovijed od 20. srpnja 1992.

¹²¹ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-23, Zamolba od 9. lipnja 1992.

¹²² Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-24, Zapovijed od 15. lipnja 1992.

¹²³ Arhiv HVU, klasa 8/92-01/02, Ur.br. 3068-02/1-92-23, Zapovijed od 17. srpnja 1992.

do 50 km), puteve za dotur-evakuaciju, zemljište na kojem se mogu izvoditi zemljani radovi (rovovi, zakloni, tranšeje i slično) i paliti minsko-eksplozivna sredstva te simulirati uporaba RKB b/s i izvoditi školska gađanja vježbovnim projektilima.¹²⁴

Za izvođenje pojedinih nastavnih tema i vježbi trebalo je angažirati i druge postrojbe HV-a. Nastavnici su takve zahtjeve morali dostaviti Nastavno-planskom odjelu do početka izobrazbe sljedeće klase. Tako je ČCHV od Sektora za strateška istraživanja i nastavu GSHV-a zatražio da mu se 25. ožujka 1992. (od 8 do 14 sati) na raspolaganje stave jedna satnija pješništva i kompletan sastav jedne topničke baterije kao ispomoć u obuci za održavanje teme "Satnija u napadu" na Tečaju pješništva.¹²⁵ Za potrebe izvođenja nastave od OZ Zagreb traženi su na raspolaganje (za drugu polovicu travnja 1992.) čak i sastavi "ojačanog bataljuna pješništva".¹²⁶ Međutim, često se događalo da, usprkos pravodobnom traženju, ratne postrojbe potrebne za izvođenje taktičkih vježbi nisu angažirane, što je otežavalo uspješnu realizaciju planiranog NPP-a.¹²⁷ Nerijetko, ratne postrojbe nisu mogle biti angažirane zbog borbenih djelovanja. Primjerice, taktičko uvježbavanje iz predmeta Taktika topništva u 2. klasi tečajeva (od 9. do 27. ožujka 1992.) nije izvedeno po planu obuke, jer je ratna postrojba s kojom je (i na čijem području je) planirano izvođenje vježbe, bila "napadnuta od agresorske vojske", tako da se "zbog sigurnosnih razloga predviđena tema izvela na drugom zemljištu bez korištenja topničke baterije".¹²⁸

Kako se pri izvođenju "specijalističkog" (praktičnog) dijela nastave radilo s bojevim streljivom i minsko-eksplozivnim sredstvima, postojala je stalna opasnost od ozljeđivanja ili gubitka života polaznika. Pri izvođenju takvih vježbi, napose pri rukovanju s minsko-eksplozivnim sredstvima na Tečaju za razminiranje (koji se provodio u okviru Tečaja inženjerije), provedene su stroge sigurnosno-zaštitne mjere, a vježbe su obvezno održavane uz nazočnost liječničke službe i sanitetskog vozila. Ipak, i u takvim okolnostima na redovnoj vježbi razminiranja, zbog "grubog narušavanja temeljnih principa mjera tehničke zaštite i mjera pirotehničke sigurnosti pri rukovanju s MES" dogodio se (22. travnja 1992.) incident, u kojem je teže ozlijeđen jedan polaznik (gubitak tri prsta lijeve ruke).¹²⁹

¹²⁴ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-30, Zahtjev od 4. kolovoza 1992.

¹²⁵ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-2/1-92-05; te Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-2/1-92-06, Zahtjev za Ispomoć u obuci od 17. i 18. ožujka 1992.

¹²⁶ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/2, Ur.br. 3068-02/1-92-10, Zahtjev za Ispomoć, 8. travnja 1992.

¹²⁷ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.

¹²⁸ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/04, Ur.br. 3068-02/2-92-07, Izvješće od 31. ožujka 1992.

¹²⁹ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/09, Ur.br. 3068-02/2-92-1, Izvješće od 29. travnja 1992.; Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/01, Ur.br. 3068-02/1-92-27, Izvješće o povredi vojnika, 27. travnja 1992.

ZNANSTVENI POTENCIJAL ČCHV-a

Najveći dio polaznika tečajeva u ČCHV-a u Zagrebu na školovanje je došao nakon borbenih iskustava stečenih u Domovinskom ratu. Mnogima od njih bila je to prva organizirana vojna izobrazba (ako se izuzme temeljna obuka na redovnom služenju vojnoga roka u JNA). I ta činjenica – stjecanje teorijskih znanja iz vojne znanosti nakon sudjelovanja u ratu – bila je specifičnost odvijanja vojne izobrazbe u HV-u. Praktično znanje koje su polaznici do tada stekli u borbi, zahtijevalo je poseban pristup u nastavi, ali i pružalo nastavnicima izvrsnu priliku za poticaj polaznika da aktivno sudjeluju u nastavi i vrše kritičku analizu teorijskih pretpostavki i pravila iz udžbenika. Budući je preporučeno da se za vojnu izobrazbu izvrši brižljiva selekcija kandidata, moglo se očekivati da je tečajeve za dočasnike i časnike u Časničkom centru HV-a u Zagrebu pohađala reprezentativna skupina sudionika Domovinskoga rata, čije se znanje i iskustvo moglo iskoristiti za skupljanje korisnih informacija, kako za stvaranje zapisa o Domovinskom ratu, tako i za promišljanje strategije obrane Hrvatske. Zbog toga je u svibnju 1992. iz Odjela za strategiju obrane Hrvatske (pri Upravi za strategijska istraživanja GSHV-a) Načelniku ČCHV-a brigadiru Dragutinu Šloparu upućen dopis s namjerom da svojim autoritetom osigura da se iskoristi nazočnost polaznika u ČCHV-a i primjenom odgovarajućih instrumenata (upitnika, intervjua, razgovora i dr.) prikupi dio građe za problematiku "Iskustva Domovinskog rata", koju je spomenuti Odjel obuhvatio u jednom od svojih projekata (u okviru svog programa istraživanja "Strategija obrane RH").¹³⁰

Od početka svoga djelovanja ČCHV nastojao se uključiti u svakodnevni život "civilnog društva", napose u projektima ili priredbama gdje je mogao ponuditi intelektualne i stručne usluge svojih djelatnika. Tako je zbog opasnosti koje su prijetile hrvatskim građanima od mnogobrojnih zaostalih ili neuništenih minsko-eksplozivnih sredstava, u ČCHV-u formiran tim sa zadatkom da pripremi i organizira seminar za nastavnike osnovnih i srednjih škola RH, s temama o opasnostima od streljiva i MES-a te o razminiranju i uništavanju MES-a. Zadaća tima bila je predlaganje i drugih mjera koje bi ČC mogao realizirati u cilju smanjenja opasnosti od MES-a na području RH.¹³¹ Osim toga, stručnost pojedinih djelatnika ČCHV-a iskorištena je i za pokretanje znanstveno-istraživačkoga rada u Centru. Primjer je projekt izrade Studije izvodljivosti modernizacije tenka T-55A.¹³²

---

¹³⁰ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 92-2, Dopis od 29. svibnja 1992.

¹³¹ Za voditelja tima određen je dr. Mladen Pleše, a kao njegovu suradnici mr. Ivan Šteker i Vladimir Horvat. Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 3068-02/1-92-13, Zapovijed od 17. travnja 1992.

¹³² Prema Zapovijedi od 27. travnja 1992. za voditelja studije određen je spec. Stjepana Adrinek, a za stalne članove tima određeni su mr. Josip Tomac (koordinator tima), dipl. inž. Mato Raguž i dipl. inž. Davor Pavličić.; Arhiv HVU, Klasa 8/92-01/02, Ur.br. 3068-02/1-92-11.

PROGRAM IZOBRAZBE DOČASNIKA IZVAN ČCHV-a TIJEKOM 1992.

Prvo razdoblje rada ČCHV-a u Zagrebu obilježeno je održavanjem 15-dnevnih i "jednomjesečnih" tečajeva za pričuvne časnike i dočasnike (iz pričuvnih brigada) te za djelatnike OZ-a, HRM-a i Vojne policije. No, tijekom 1992. izobrazba časnika i dočasnika odvijala se i izvan ČCHV-a u Zagrebu, na posebnim tečajevima "za obuku zapovjednika odjeljenja, vodova i satnija u gardijskim, ročnim i pričuvnim brigadama te domobranskim postrojbama". Plan i program takvih tečajeva, koji je bio upućen Zapovjedništvima svih ustrojbenih cjelina HV-a, izradila je (kao i za pričuvne dočasnike i časnike) Uprava za obuku Sektora za strateška istraživanja i nastavu GSHV-a. Na primjeru plana i programa iznesenog u studenom 1992., koji je obuhvatio dotadašnja iskustva obuke, mogu se prikazati ciljevi i zadaće obuke u dotadašnjem razdoblju te nastavni plan i predviđeno vrijeme za izvođenje obuke.¹³³

Kao opći cilj izobrazbe hrvatskih vojnika, dočasnika i časnika na tečajevima navodi se njihova neposredna priprema za vođenje i zapovijedanje postrojbama te stjecanje i učvršćivanje temeljnih vojnih znanja. Poseban cilj tečaja bio je da zapovjednici desetina, vodova i satnija povežu svoja dosadašnja iskustva s poznavanjem pravila te teoretskim i praktičnim znanjima i spretnostima potrebnim za svakodnevno obnašanje dužnosti i zadaća, temeljem kojih su isti mogli izvoditi i obuku u svojim postrojbama. Tijekom izobrazbe polaznike je trebalo obučiti za pravilne i brze procjene situacije i donošenje odluka za uporabu postrojbe, za usvajanje najvažnijih znanja potrebnih za izvođenje aktivnosti sa postrojbama te za izdavanje kratkih, preciznih i potpunih zapovijedi. Zadaća izobrazbe bila je i uvježbavanje polaznika u organizaciji sustava vatre, suučesću veze, opskrbi, poduzimanju mjera osiguranja svih vrsta djelovanja i štabnom planiranju. Polaznici su trebali steći temeljna znanja i navike potrebne za pravilno raspolaganje i održavanje materijalno-tehničkih sredstava, naoružanja i opreme desetine, voda i satnije.

Za obuku na takvim tečajevima (izvan ČCHV-a) bilo je predviđeno 15 dana (13 radnih i 2 neradna); dnevno po 10 sati (ponedjeljak – subota), a nedjeljom nešto manje (oko 5 sati) – ukupno 143 sata. U obuci je bila zastupljena psihološko informativna djelatnost (4 sata – 3% od predviđenog broja sati), vojno stručna obuka (129 sati – 89% od predviđenog broja sati) i pričuvno vrijeme (10 sati – 8% sati). Predmeti na obuci bili su: Domovinski odgoj (2 sata) i Moralno-psihološki odgoj (2 sata) – oba unutar Psihološko-informativne djelatnosti (PID), Strojeva obuka (4 sata),

¹³³ Na temelju Zapovijedi NGSHV-a, Kl. 8/92-01/16, Ur.br. 5120-15/3-92-86 od 14. studenoga 1992. Uprava za obuku dostavila je "Plan i program obuke zapovjednika odjeljenja, vodova, satnija te domobranskih postrojbi" svim Zapovjedništvima Operativnih zona i Centara za obuku i odgoj vojnika, zatim Časničkom centru Zagreb (za timove za obuku u gardijskim brigadama) te Zapovjedništvu HRZ-a i HRM-a. Spomenuti plan i program "stupio je na snagu" 1. prosinca 1992., a odobrio ga je pomoćnik NGSHV-a za strateška istraživanja i nastavu general-bojnik Josip Ignac. Arhiv, HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-453, Dopis od 23. studenoga 1992.; Novom Planu i programu pridodan je Dopunski program motoričkih priprema vojnika, dočasnika i časnika, s ciljem da se "podigne kondiciona spremnost vojnika u gardijskim i ročnim postrojbama". Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-451.

Naoružanje s nastavom gađanja (30 sati), Taktička obuka (63 sata), Tjelovježba (13 sati), Inženjerija (13 sati), Protuzračna obrana (3 sata) i Prva pomoć (3 sata). Uz satnicu pojedinih predmeta, u proračun nastavnih sati predviđenih za odvijanje tečaja obuke uračunato je i pisanje Ulazno-izlaznih testova (2 sata), prijem polaznika – završetak obuke (2 sata), analiza obuke (2 sata) i pričuvno vrijeme (4 sata). Metodika izvođenja obuke bila je određena sadržajem i brojem sati svake pojedine teme, a trebala je obuhvatiti praktičan rad na sredstvima (kako na onima s kojima su polaznici rukovali, tako i na sredstvima ratne tehnike u postrojbama kojima su zapovijedali), mjere, radnje i postupke desetine, voda i satnije u borbi te uvježbavanje i primjenu štabnog planiranja.

Predmet Psihološko-informativna djelatnost dijelio se na Domovinski odgoj (2 sata) i Moralno-psihološki odgoj (2 sata). Cilj predmeta bio je podizanje i jačanje domovinskog osjećaja te moralno-psiholoških osobina polaznika. Zadaća predmeta bila je upoznati polaznike s poviješću i sadašnjošću Republike Hrvatske te spoznaja značajka moralnih i psiholoških priprema za djelovanja (napose za bojna djelovanja). Međutim, odabrane teme na Domovinskom odgoju ("Oružane snage RH" – T 1 i "Neprijatelj RH" – T 2) s iznesenim natuknicama za predavanje, i samo 2 predviđena nastavna sata, nikako nisu mogla ispuniti zadaću predmeta i upoznati polaznike s hrvatskom poviješću. Primjerice, u jednom (!) nastavnom satu (T 1) trebalo je govoriti o "povijesti, nastajanju i zadaći HV", o Zakonu o obrani RH, o osnovama pravnog službovnika HV-a i zapovijedanju u HV-u. Uzimajući u obzir navedene Teme i naputke za njihovo izvođenje, može se zaključiti (jednako kao i kod prvoga NPP-a za DO u ČCHV-u) da tako planirana nastava nikako nije mogla ispuniti zadaću ("upoznavanje polaznika s poviješću i sadašnjošću RH") te da je program Psihološko-informativne djelatnosti, u zadanim okvirima neizvediv, a u odnosu na postavljenu zadaću predmeta potpuno promašen.¹³⁴

Cilj i zadaća predmeta Strojeva obuka bio je izgraditi vojnički lik, čvrstinu, okretnost, brzinu i snalažljivost vojnika i postrojbe. Cilj i zadaća predmeta Naoružanje s nastavom gađanja bio je obučiti polaznike u rukovanju i uporabi pješačkog oružja, u upravljanju i zapovijedanju vatrom desetine u borbi te osposobiti polaznike za organiziranje, pripremu i izvršenje gađanja iz pješačkog oružja. Planom i programom bilo je obuhvaćeno svo pješačko naoružanje desetine: pištolji, puške (PAP, AP, snajperska puška), puškomitraljezi i mitraljezi, automati, ručne bombe i PT bombe, minobacači (MB 60 i 82 mm), bestrzajni top, ručni bacači, tromblonske mine, protupješačke i protutenkovske mine.¹³⁵

Cilj i zadaća predmeta Taktička obuka bila je obuka, uvježbavanje i osposobljavanje polaznika za uspješno vođenje borbenog djelovanja u različitim borbenim, zemljišnim i vremenskim uvjetima za postrojbe pješačke desetine svih specijalnosti. Može se reći da je, uz predmet Naoružanje s nastavom, Taktička obuka bila najvažniji i najzahtjevniji dio obuke, jer je o znanju, usvojenom na tim predmetima i sposobnosti primjene

¹³⁴ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-452, Plan i program..., studeni 1992., str. 7-8.

¹³⁵ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-452, Plan i program..., studeni 1992., str. 9-11.

stečenog znanja u daljnjoj obuci vojnika i u ratu, ovisio uspjeh razvoja i borbenog djelovanja HV-a. Zbog toga je za spomenute predmete planiran najveći broj sati (ukupno 93, od 143 sata za cijelu obuku). Programski sadržaj predmeta Taktička obuka predviđao je obavještajno osiguranje, logističko osiguranje voda/satnije, osiguranje voda/satnije u borbenim djelovanjima, maršu i odmoru, zapovijedanje, orijentaciju na zemljištu, napad, obranu, blisku protuoklopnu borbu, zasjedu i upad u prostoriju, protudesantnu borbu, ABKO, utvrđivanje i maskiranje te teoriju taktike. Prema tome, spomenuti plan i program predvidio je temeljna vojna znanja koja su dočasnici i časnici morali imati kako bi mogli voditi vojnike u borbu. Teorijski dio nastave izvodio se u kabinetima, a praktični se metodom taktičkog uvježbavanja izvodio na vježbalištima, poligonima ili u stvarnim terenskim (zemljišnim) uvjetima.¹³⁶

Cilj i zadaća Tjelovježbe bio je pripremiti i osposobiti zapovjednike vodova za izvođenje tjelovježbi neophodnih za zdraviji život i psihofizička naprezanja. Uz svakodnevno jutarnje vježbanje, polaznici su na nastavi mogli naučiti i neke zahvate iz borilačkih disciplina i vježbati svladavanje prepreka. Na predmetu Inženjerija polaznici su trebali upoznati pirotehnička sredstva, sredstva za paljenje eksploziva, zatim "industrijska sredstva" (PP mine i PT mine), eksplozivnu materiju i način protuoklopnog zaprečavanja. Predmet Protuzračna obrana polaznicima je predočavao osnovna znanja o pojedinim sredstvima protuzračne obrane, a na predmetu Prva pomoć polaznici su dobili najnužnija saznanja o sanitetskom materijalu te o pružanju prve pomoći i izvlačenju ranjenika.¹³⁷ Uz navedene predmete, postojao je i poseban Dopunski program za zapovjednike vodova i satnija (17 nastavnih sati), na kojem su razmatrane opće dužnosti zapovjednika voda/satnije, mjesto i uloga zapovjednika ciljanja, rad zapovjednika voda/satnije po prijemu zadatka, organizacija veze, suradnja, priprema i organizacija napada i obrane te organizacija opskrbe i snabdijevanje.¹³⁸

POČETAK TROMJESEČNE I ŠESTOMJESEČNE IZOBRAZBE DOČASNIKA

Izobrazba dočasnika i časnika na tečajevima koji su trajali manje od mjesec dana nije bila trajno rješenje. Tako kratko razdoblje nije moglo zadovoljiti razinu kvalitete izobrazbe koju je zahtijevao razvoj HV-a. Zbog toga su u rujnu 1992. započeli tromjesečni i šestomjesečni tečajevi časnika i dočasnika u ČCHV-a u Zagrebu. Predviđeno je da časnici s VSS-om i dočasnici sa SSS-om pohađaju (zasebne) tromjesečne tečajeve, a da časnici i dočasnici koji nisu imali traženu stručnu spremu pohađaju šestomjesečni tečaj.

¹³⁶ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-452, Plan i program..., studeni 1992., str. 12-14.

¹³⁷ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-452, Plan i program..., studeni 1992., str. 15-16.

¹³⁸ Arhiv HVU, Klasa 803-04/92-02/02, Ur.br. 5120-15/3-92-452, Plan i program..., studeni 1992., str. 17-19.

Budući da je na razinu kvalitete izobrazbe i složenost nastavnog procesa značajno utjecala i heterogenost strukture polaznika na tečajevima, trebalo je, između ostaloga, odvojiti izobrazbu časnika i dočasnika koji obnašaju zadaće na zapovjednim dužnostima, od izobrazbe časnika i dočasnika, koji će obnašati nezapovjedne dužnosti u HV-u. Zahtjev za organizacijom takvih tečajeva Uprava za školstvo uputila je ČCHV-u u kolovozu 1992. Za polaznike koji će obnašati nezapovjedne dužnosti u HV-u trebalo je napraviti novi NPP, koji im je omogućavao stjecanje temeljne opće vojnoevidencijske specijalnosti. Područje informativno-psihološke djelatnosti i temeljne vojne izobrazbe ostalo je isto kao i kod polaznika na izobrazbi za zapovjedne dužnosti, ali "uz specifičan pristup u realizaciji nastave i ocjenjivanju, koji proistječe iz činjenice da se radi o djelatnicima koji neće obnašati zapovjedne dužnosti". Dakako, specijalistička izobrazba polaznika za nezapovjedne dužnosti bila je različita od izobrazbe polaznika za zapovjedne dužnosti. Obuka prema takvim novim NPP-ima za šestomjesečne i tromjesečne tečajeve započela je 1. rujna 1992., a kandidati su se morali javiti u Časnički centra HV-a dan prije do 24 sata.¹³⁹ Opći cilj izobrazbe dočasnika, koji će obnašati nezapovjedne dužnosti, bio je stjecanje sustavnih znanja iz informativno-psihološke djelatnosti, podizanje opće vojne osposobljenosti stjecanjem općih znanja iz temeljne vojne izobrazbe i neposrednog rješavanja upravno-pravnih poslova u HV-u. Poseban cilj bio je usvajanje potrebitih teorijskih i primijenjenih znanja radi sustavnog proširivanja, produblivanja i učvršćivanja dotadašnjeg iskustva. Tome su bili prilagođeni i predmeti na specijalističkoj izobrazbi (primjerice: Temelji informatike, Poznavanje sredstava ratne tehnike, Ustroj HV-a i organizacija upravno-pravnih poslova, Upravno-pravno poslovanje). Držalo se da će se na taj način pridonijeti općoj osposobljenosti u rješavanju zadaća na nezapovjednim dužnostima u HV-u.¹⁴⁰

Prelazak na tromjesečne i šestomjesečne tečajeve časnika i dočasnika u ČCHV-u (u rujnu 1992.) značio je novi napredak u procesu stvaranja sustava vojne izobrazbe u HV-u. Uskoro je slijedilo (prosinač '92./siječanj '93.) i prerastanje Časničkog centra HV-a u Hrvatsko vojno učilište (HVU) "Petar Zrinski", unutar kojeg su ustrojene posebne škole: Zapovjedno-stožerna, Časnička i Dočasnička škola. Tako je Dočasnička škola prvi put počela djelovati kao posebna cjelina, s vlastitim zapovjednikom (bojnik Antun Medvedović). Sljedeći napredak u organizaciji i kvaliteti izobrazbe dočasnika bilo je premještanje Dočasničke škole iz vojarnje u Ilici 256 b u vojarnu "Dr. Ante Starčević" u Jastrebarskom, gdje su postojali bolji uvjeti za provođenje praktične nastave, koja je bila važan dio NPP-a za dočasnike. Izrada elaborata o proširenju Dočasničke škole započela je u srpnju 1993.,¹⁴¹ a već 22. listopada 1993. Dočasnička škola HV-a u Jastrebarskom počela je s radom (za zapovjednika Škole postavljen je brigadir Željko

¹³⁹ Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-143, Zapovijed od 7. kolovoza 1992.

¹⁴⁰ Arhiv HVU, Klasa 802-03-/92-02/01, Ur.br. 5120-15/2-92-145, Dopis od 1. rujna 1992.

¹⁴¹ Zbog nemogućnosti iseljavanja zbjega "Vukovar" i proširenja unutar HVU, predložene su lokacije: Dom "Oranički odvojak bb", vojarna u Ilici 242, vojarna u Samoboru i Nastavno središte Jastrebarsko. Arhiv HVU, Klasa 803-04/93-03/06, Ur.br. 512-06-15-93-1, Dopis od 28. srpnja 1993.

Gašparić). Prvi dan nastave u Dočasničkoj školi HV-a u Jastrebarskom započeo je 4. studenoga 1993., a djelovanje škole na novoj lokaciji svečano je obilježen 10. studenoga 1993. Svečanost su uveličali brojni uzvanici među kojima su bili i generali Josip Lucić, Petar Stipetić, Franjo Feldi i Josip Ignac te gradonačelnik Jastrebarskog Branimir Pasecky. Tako je hrvatsko vojno školstvo uspostavilo čvrste temelje za izobrazbu dočasnika.¹⁴²

ZAKLJUČAK

Počeci vojne izobrazbe hrvatskih dočasnika (i časnika) u Domovinskom ratu odvijali su se u specifičnim, ratnim, a to znači i znatno otežanim uvjetima za tako zahtjevan proces. Napose, ako se uzme u obzir da se u stvaranje hrvatskog vojnog školstva krenulo gotovo "od samog početka". Premda su u Hrvatskoj postojale vojarne u kojima su djelovali školski centri bivše JNA, pa je smještanja infrastruktura mogla zadovoljiti zahtjeve za počecima izobrazbe, sve ostalo je nedostajalo (napose stručni nastavni kadar, nastavna pomagala i stručna literatura). Uz to, trebalo je osmisliti novu koncepciju vojne izobrazbe (različitu od one u bivšoj državi), o čemu je brigu preuzela Uprava za školstvo (Sektora za strategijska istraživanja, školstvo i obuku GSHV-a), ustrojena početkom prosinca 1991. upravo zbog te zadaće. Već krajem 1991. napravljen je prijedlog kombiniranog civilno-vojnog školovanja budućih časnika i dočasnika (civilni fakulteti i vojna specijalizacija), koji je zadovoljavao potrebe i zahtjeve suvremene vojne izobrazbe i koji je omogućavao časnicima i dočasniciima da se nakon prestanka vojne službe uključe u svakodnevnicu civilnog društva i nastave s radom u civilnim ustanovama.

Međutim, takav projekt zahtijeva duži rok, a potrebe HV-a krajem 1991. bile su trenutačne. Zbog toga su organizirani kratkotrajni tečajevi ("15-dnevni" i "1-mjesečni") za osposobljavanje dočasnika i časnika za obavljanje zapovjednih dužnosti. Dakako, znalo se da kvaliteta izobrazbe na takvim tečajevima ne može biti visoka – to je više bila ubrzana obuka, nego prava nastava – pa su spomenuti tečajevi smatrani "prijelaznim razdobljem". Prva organizirana nastava za dočasnike i časnike započela je 11. studenoga 1991. na kratkotrajnim tečajevima u Centrima za obuku HV-a u Varaždinu (za pješaštvo i topništvo), u Samoboru (veza) i Zagrebu – vojarna Borongaj (za inženjeriju i PZO). Ustrojavanjem Časničkog centra HV-a u Zagrebu (27. prosinca 1991.), na lokaciji bivšeg Centra vojnotehničkih škola KoV JNA, u Ilici 256 b, spomenuta izobrazba objedinjena je na jednom mjestu.

Prvi tečajevi u ČCHV-u u Zagrebu započeli su u veljači 1992. Svaki mjesec, od veljače do kolovoza 1992., u Centru je na izobrazbi bila jedna „klasa“ tečajeva (ukupno 6 klasa), a u tom razdoblju tečajeva je završilo više od 1600 polaznika (ukupno 1657 – prema nepotpunim izvješćima o završenim tečajevima). Ti su polaznici osposobljeni za zapovjednike desetina, vodova, satnija i bojni ("bataljuna") pješaštva, za

¹⁴² Izobrazba dočasnika od početka tromjesečnih i šestomjesečnih tečajeva (od rujna 1992. do kraja 1995.) bit će obrađena u sljedećem radu.

zapovjednike vodova i baterija topništva, za zapovjednike vodova inženjerije, za zapovjednike vodova NKBO-a (odnosno RKBO), za zapovjednike vodova artiljerijsko-raketnih (odnosno topničko-raketnih) postrojbi PZO, za zapovjednike vodova i satnija veze, za zapovjednike oklopno-mehaniziranih postrojbi, za pomoćnike IPD-a u brigadi, za razminiranje, za pomoćnike načelnika stožera za obavještajne djelatnosti u OZ – brigadi, za izvjestitelje sanitetske službe, izvjestitelje tehničke službe, izvjestitelje intendantske službe te za operatere za protuoklopne vođene raketne sustave I. i II. generacije i za rad na mobilnim radarima ZMIN-a. Treba napomenuti, da se izobrazba časnika i dočasnika odvijala i izvan ČCHV-a u Zagrebu, na posebnim tečajevima “za obuku zapovjednika odjeljenja, vodova i satnija u gardijskim, ročnim i pričuvnim brigadama te domobranskim postrojbama”.

Struktura polaznika ČCHV-a u Zagrebu bila je raznolika. Tečajeve su pohađali pripadnici HV-a s časničkim i dočasničkim činovima, ali i osobe bez činova (vojnici). Većina polaznika dolazila je iz pričuvnih brigada HV-a te Operativnih zona, Vojne policije i HRM-a, a manji dio bio je iz gardijskih brigada. Među polaznicima ČCHV-a bili su časnici i dočasnici bivše JNA, koji su se početkom rata stavili na raspolaganje HV-u, kao i osobe koje su imale završenu školu rezervnih oficira u bivšoj JNA te osobe koje su tek početkom Domovinskog rata postali vojnici i tijekom rata (1991.) dobili čin. Zbog toga su postojale znatne razlike među polaznicima, kako u stručnoj spremi i vojnom obrazovanju, odnosno vojnim predznanjima, tako i u planiranim dužnostima i životnoj dobi. Događalo se da nastavu istodobno slušaju i oni s VSS-om i oni s nižom stručnom spremom (čak i oni sa samo završenom osnovnom školom), ili osobe koje su imale završenu vojnu školu (čak i vojnu akademiju) i osobe koje nisu imale nikakvu vojnu naobrazbu (ako se izuzme temeljna obuka na služenju vojnog roka u JNA). Isto tako, primjerice, na Tečaju NKBO-a, isto nastavno gradivo slušali su zapovjednici vodova i načelnici NKBO-a u brigadi, a pojedine tečajeve istodobno je pohađala osoba rođena 1946. i osoba rođena 1971., što znači da su jednak psiho-fizički napor i koncentraciju za učenje trebali podnijeti 46-godišnjak i 21-godišnjak. Dakako, da je takva heterogena struktura polaznika morala utjecati na kvalitetu nastave i da je znatno otežavala planiranje i izvođenje nastave jer je nastavnik toliku razliku u godinama polaznika morao uzeti u obzir i svoja predavanja prilagoditi postojećem stanju.

Najveći dio polaznika tečajeva u ČCHV-u u Zagrebu na školovanje je došao nakon borbenih iskustava stečenih u Domovinskom ratu. Mnogima od njih bila je to prva organizirana vojna izobrazba. Ta činjenica – stjecanje teorijskih znanja iz vojne znanosti nakon sudjelovanja u ratu – bila je (nažalost) specifičnost odvijanja vojne izobrazbe u HV-u. Praktično znanje koje su polaznici do tada stekli u borbi, zahtijevalo je poseban pristup u nastavi, ali i pružalo nastavnicima izvrsnu priliku da potaknu polaznike na aktivno sudjelovanje u nastavi i na kritičku analizu teorijskih pretpostavki i pravila iz udžbenika.

Na kraju izobrazbe polaznici su dobijali Uvjerenja o završenom tečaju i osposobljenosti za određenu razinu zapovjedne dužnosti. Zbog okolnosti u kojima se odvijala izobrazba (preopširni NPP-i za tako kratko vrijeme trajanja tečaja, slabi uvjeti za učenje), većina nastavnika imala je blage kriterije pri ocjenjivanju, pa su tečajeve

uglavnom završavali svi polaznici. Ipak, bilo je primjera da neki polaznici nisu dobili zadovoljavajuću ocjenu. U gotovo svakoj klasi bilo je primjera da je neki od polaznika sam napustio izobrazbu prije njezina završetka i vratio se u matičnu postrojbu. Kada se uzmu u obzir ratno stanje i razni životni problemi (napose starijih) polaznika (rješavanje vojnog statusa, stambeno pitanje, obiteljski problemi), uz koje se nije bilo lako koncentrirati na izobrazbu, to se moglo očekivati i ne treba uzeti kao neki poseban problem.

Većinu tečajeva koji su održani u Časničkom centru HV-a u Zagrebu – od siječnja do lipnja 1992., prema traženoj razini zapovjedne dužnosti mogli su pohađati i dočasnici. Čak i na tečajevima koji su prema razini zapovjedne dužnosti bili predviđeni za časnike (Tečaj za zapovjednike bataljuna ili satnije u pješastvu, Tečaj za zapovjednike baterija u topništvu) bili su polaznici s dočasničkim činovima, pa čak i polaznici bez čina (!). NPP-i za 15-dnevne tečajeve bili su bogati sadržajem i može se reći da su predviđenim temama obuhvatili najvažnije informacije i podatke za osposobljavanje polaznika za dužnosti roda/službe predviđenog tečaja. Međutim, ako slušatelji nisu imali osnovno predznanje, ovako iscrpni NPP-i nisu se mogli u punom obimu realizirati za predviđenih 15 dana nastave. Dakako, na pojedine tečajeve mogli su doći samo polaznici s dobrim predznanjem i potrebnom stručnom spremom; primjerice, kako bi se sve planirane teme uspješno realizirale i kako bi slušatelji mogli usvojiti predviđena znanja, tečaj za izvjestitelja sanitetske službe mogli su pohađati samo liječnici. Isto se odnosi i na tečajeve za mobilne radare ZMIN-a. No, ni u tom slučaju ne treba očekivati da su polaznici za 15-ak ili 20-ak dana u svoje znanje ugradili sve pružene informacije; najveća vrijednost ovakvih tečajeva bila je upoznavanje polaznika s problemima na pojedinim dužnostima, kao i potrebnim znanjem da se ti problemi uspješno svladaju. Jer, nakon završetka tečajeva svaki polaznik mogao je steći uvid u vlastito znanje i nastaviti s daljnjim usavršavanjem, na temelju informacija dobivenih tijekom izobrazbe. Gradivo je zato trebalo što jasnije predočiti, a nastavnici i zapovjednici su, osim toga, imali zadaću procijeniti sposobnost i odgovornost svakoga polaznika da daljnjim usavršavanjem ukloni praznine u znanju potrebnom za obavljanje zadane dužnosti.

Isti problemi koji su pratili realizaciju NPP-a za 15-dnevne tečajeve (prekratko razdoblje, kako za predavanje i objašnjavanje tako iscrpnog gradiva, tako i za učenje), javljaju se i kod "jednomjesečnih" tečajeva. Povećanjem izobrazbe za 40-ak sati (sa 122 na 160 sati), novi NPP-i nisu mogli znatnije poboljšati kvalitetu izobrazbe polaznika u ČCHV-u u Zagrebu (to će uslijediti tek uvođenjem tromjesečnih i šestomjesečnih tečajeva, od rujna 1992.). Ipak, određeni pomaci su napravljeni, prije svega u naglašenoj podjeli vojno-stručne izobrazbe na temeljnu vojnu i specijalističku vojnu izobrazbu te u jasnijem određivanju tečajeva prema razini zapovijedanja (u naslovima pojedinih NPP-a jasno je istaknuto da su namijenjeni za dočasnike, odnosno časnike). Bez obzira na prenatrpanost sadržajem i temama, novim NPP-ima znatno je poboljšana kvaliteta pojedinih predmeta (primjerice, Domovinskog odgoja), a neki predmeti dobili su primjereniji i suvremeniji naziv (primjerice, Moralno-psihološki odgoj postao je Vojna psihologija). U namjeri poboljšanja kvalitete izobrazbe uvedeni su i novi predmeti (primjerice, Vojna topografija, Metodika vojne izobrazbe), a sadržaj (i naziv)

pojedinih predmeta je povećan (Naoružanje s nastavom gađanja, postalo je Poznavanje streljačkog oružja i nastava gađanja), pa se može reći kako su NPP-i za "jednomjesečne" tečajeve značili određeni napredak u kvaliteti izobrazbe časnika i dočasnika u HV-u. No, to je još uvijek bilo daleko od potrebne kvalitete i razine nastave koju je zahtijevala ozbiljna vojna izobrazba. Učinkovitost tako provedene nastave ovisila je najviše o odgovornosti polaznika i njegovoj spremnosti da dobivene informacije usvoji i praktično primijeni, što se moglo postići samo daljnjim (samo)usavršavanjem i vježbanjem. Ako se uzmu u obzir ratni uvjeti, pitanje je koliko je to bilo moguće postići već tijekom 1992. No, jednako tako, u ratnim uvjetima i potrebom HV-a za velikim brojem školovanog zapovjednog kadra, ostaje upitno je li uopće postojao drugačiji put u razvoju vojnog školstva u HV-u tijekom 1991. i 1992. godine.

KRATICE

AP	– automatska puška	NPP	– nastavni plan i program
ČC	– Časnički centar	OMP	– oklopno-mehanizirane postrojbe
DO	– Domovinski odgoj	OZ	– Operativna zona
GSHV	– Glavni stožer Hrvatske vojske	PAP	– poluautomatska puška
GŠ	– Glavni štab	PO	– protuoklopna
HKoV	– Hrvatska kopnena vojska	POJ	– Partizanski odredi Jugoslavije
HRM	– Hrvatska ratna mornarica	PP	– protupješačka
HRZ	– Hrvatsko ratno zrakoplovstvo	PT	– protutenkovska
HV	– Hrvatska vojska	PZO	– protuzračna obrana
HVU	– Hrvatsko vojno učilište	RB	– ručni bacač
IPD	– informativno-psihološka djelatnost	RH	– Republika Hrvatska
JNA	– Jugoslavenska narodna armija	RKBO	– radiološko kemijsko-biološka obrana
JRM	– Jugoslavenska ratna mornarica	RM	– ratna mornarica
MES	– minsko-eksplozivna sredstva	RZ	– ratno zrakoplovstvo
MORH	– Ministarstvo obrane Republike Hrvatske	SHS	– Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
MPO	– Moralno-psihološki odgoj	TMS	– tehničko-materijalna sredstva
NDH	– Nezavisna Država Hrvatska	VES	– vojno-evidencijska specijalnost
NKBO	– nuklearno kemijsko-biološka obrana	VID	– vojno-informativna djelatnost
NOV	– Narodnooslobodilačka vojska		

THE BEGINNINGS OF THE CROATIAN ARMY NCOs EDUCATION DURING THE HOMELAND WAR

Ante Nazor

Summary

The first Army Non-Commissioned Officer School was founded as a part of Croatian Military College that developed from the Army Officer Center, Zagreb. AOC started with its 3-month and 6-month educational programs in February 1992, and this first period ended by the November 1992. This paper focuses on the officer and NCOs education programs (program plans, course schedules and contents) and the organizational problems, human resources, material and technical difficulties the AOC faced during this period. The paper also discusses the beginnings of NCOs education performed (according to the plans of the Education Directorate of the Croatian Armed Forces Main Headquarters) outside the AOC, such as the courses performed at the Army Training Centers in November 1992. The story of the beginnings of the NCOs education (during 1991 and 1992) presented in this paper is not complete, as additional archival documents remain to be researched.

Keywords: education, NCOs, Army Officer Center, Croatian Army, pupil, education plan and program

